

DAVID FROST
BALLÉPÉSEK
KÖNYVE

David Frost

**BALLÉPÉSEK
KÖNYVE**

CÉDRUS KIADÓ

A mű eredeti címe:
David Frost's Book of the World's Woust Decisions
© 1983 by David Paradine Productions Limited
Illustrations © 1983 by Arnie Levin

Fordította: Szarka Péter
© Szarka Péter, 1993. Hungarian translation

ISBN 963 7429 65 4

Cédrus Kiadó Kft.
Felelős kiadó: Sebestyén Ilona ügyvezető igazgató
Felelős szerkesztő: Váczy András
Borítógrafika: Mészáros Péter
Tördelés: Megyes Zsuzsanna
Borsodi Nyomda Kft.
Felelős vezető: Ducsay György igazgató

Tartalom

[Köszönjük](#)

[Előszó](#)

[Baljóslás](#)

[Tiéd az ország](#)

[Le vagyok kötelezve...](#)

[Itt London](#)

[Nincs olyan vak...](#)

[Ó, az a csodás a háború...](#)

[Bocsánat, kapcsoltam...](#)

[Repülési útvonal-módosítás](#)

[Keresztes hadjáratok](#)

[Tervezési bakik](#)

[Testi kérdés](#)

[Egy kis tanulás](#)

[Irodalmi kritika](#)

[Művészetkritika](#)

[A füst csípi a szemedet](#)

[Vigyázat – itt dolgoznak!](#)

[Nem olyan „közös” piacok](#)

[Járt utat a járatlanért el ne hagyj!](#)

[Repülni kell!](#)

[Kísérlet és kudarc](#)

[Öngól](#)

[Jó szimat kell a szenzációhoz](#)

[Érdek-összeütközés](#)

[A cégmenedzsment mellékíze](#)

[Fogd a pénzt, és vidd](#)

[Nem mind ezüst, ami fénylik...](#)

[Vietnam](#)

[Gyagyások tanácsa](#)

[Irány Mexikó](#)

[Víz a híd fölött](#)

[Megtervezett gazdaság](#)

[Nyílt vizeken](#)

[Az utolsó fillérig](#)

[A rossz döntések királya, a könnyűlovassági parancs](#)

[Bourbonok jéggel](#)

[Elcsigázás](#)

[A törvény egy szajha](#)

[Alkoholtilalom](#)

[Pedig azt mondták, semmi se lesz belőle...](#)

Köszönjük

mindazoknak, akiknek idegeit véletlenül, és hát igen, szántszándékkal borzoltuk e könyv kapcsán. Hirtelenjében Norris McWhirter, Sir John Hackett tábornok, Fenton Bresler, Arthur C. Clarke és H. S. H. Prince Rainer neve ugrik be. André Deutsch, Diana Athill, Piers Burnett és a Padrone közreműködését sem nélkülözhattük; és mint mindig, megmoccanni sem tudtunk volna Tricia Pombo és Cindy Ballin erőfeszítései nélkül.

Előszó

Ezt a könyvet egy chartergép fedélzetén hoztuk össze, melyen Michael Deakin és jómagam repültünk Londontól a Tennessee állambeli Memphisbe másik kétszáz tiszteletre méltó és lelkes brit társaságában. Ezen hölgyek és urak rajongásának tárgya maga Elvis Presley volt, és átérezvén ezt a nagyszerűséget, a chartertársaság egyik legelőkelőbb gépét bocsátotta rendelkezésünkre. Több óránk volt arra – egy tankolást is beleértve a Maine állambeli Bangorban –, hogy el- és újraolvassuk összegyűjtött anyagaink tömegét. Egy sztori sajátosan kiemelkedik a többi közül. Lám!

Sam Phillips egy szerény memphisi lemezkiadó, a Sun Records tulajdonosa volt. 1955-ben, mivel kevés volt a pénze, eladta az RCA Recordsnak exkluzív szerződését, melyet egy tekintélyes pajesszal ^[1] rendelkező fiatalemberrel kötött. Ez a fiatalember egyszer csak úgy besétált a stúdióba, hogy „próbaképp” egy lemezt készítsen, ajándéknak szánta a mamájának. Az RCA nem éppen megvetendő, 35.000 dollárt fizetett Mr. Phillipsnek. Ő még akkor nem sejtette, hogy amikor a csekket zsebre vágja, megrövidíti magát több mint egymilliárd lemez – a Föld minden negyedik lakójára jut egy! – jogdíjával.

Sam Phillips feje valószínűleg azóta többszörösére dagadt, annyiszor verhette szegény a falba.

Érzékeltetve az „alkotói” repülőút hangulatát, már az előszóban válogatás nélkül bemutatunk néhány rossz döntést Olvasóinknak. Lehet, hogy nem így kéne? Mindegy. Folytassuk!

Eszembe jutott egy másik történet is, ami egy közeli barátommal, Janette Scott színésznővel esett meg. Kecsegtető ajánlással keresték meg, nem kevesebbet, mint a Broadway új musicaljének, a My Fair Lady főszerepét kínálták fel neki. Akkoriban Janette még nem volt szabadúszó. Népszerű gyereksztárként – csak tizenöt éves volt – egy szigorú és megváltoztathatatlan szerződés kötötte az Associated British Picture Corporationhoz, mely szerződés vétőjogot biztosított a cégnek Janette minden szakmai ténykedése felett. Éppen ezért ez esetben neki és anyjának, Thora Hirnek kevés kétsége volt afelől, hogy megkapják a szükséges beleegyezést az ABPC fejétől, C. J. Lattától. Mr. Latta meghallgatta izgatott előadásukat a különleges lehetőségről, egy röpké pillanatig gondolkozott, majd kimondta a végzetes szavakat: „Musical a Pymalionból? Ugyan, ki az ördög akarja ezt megnézni? Ez teljesen tönkreteszi a karrieredet. Nem!” És így lőn. Janette-nek nincs miért magát okolnia – ő megtette a tőle telhetőt –, és valószínűleg, eléggé el nem ítéhető módon, C. J. Latta sem átkozta el önmagát. Bár még egy kislánytól is normális reakció lett volna, ha Janette alaposan elküldi melegebb égtájra C. J. Lattát. (bár nevezett úr mentségére szolgáljon, hogy két másik ember is elutasította első blickre a Pygmalion megzenésítését: Alan Jay Lerner és Frederic Loewe.)

Voltaképp utazásunk célja egy ITV dokumentumfilm elkészítése volt, melynek címe: Így hatott az életünkre – Elvis. Teljesen természetes, hogy a rossz döntésekről szóló beszélgetésünk a tévére terelődött, és Michael felemlegette Lord Beaverbrooknak az ötvenes évek elejéről származó klasszikus hibás döntését. Ezekkel a szavakkal utasította el az ITV-ben felajánlott részesedését: „Mi főleg és elsősorban újságírók vagyunk.”

Úgy hitte, így megőrzi a Beaverbrook-ház újságbirodalom jellegét, de amilyen „szerencsés” ember, pont e befektetésnek köszönhetően Beaverbrook-korszak 1978-ban véget ért.

Szíve csücskét, imádott Daily Expressét, az éves kétmillió fontnyi veszteséggel el kellett adnia egy társaságnak. Így utasítsunk el...

Ahogy belemelegedtünk a beszédbe, egyre újabb történetek bukkantak fel emlékezetünkéből. Például emlékezni véltem, hogy amikor az ifjú Stanley Matthews tizenhét évesen első meccsét játszotta, egy helyi szakember a következőket nyilatkozta: „Stanley tehetségtelen. Stanley Matthewsból hiányzik a nagy játékosok szelleme. Az első liga egyetlen kezdőcsapatában sem fog helyet kapni.” Attól eltekintve, hogy az első angol válogatott volt, akit lovaggá ütöttek, Sir Stanley még ötvenévesen is elsőcsapatos játékos volt a Ligában.

Aztán Michael elmesélte a hollywoodi legendát Fred Astaire-ről és első bemutatkozásáról az MGM-nél. A döntés gyors volt és határozott: „Ennek a fickónak hatalmasak a fülei, és rossz a profilja. Sohasem jut be.” Biztos ennek a szereposztásért felelős jóstehetségnek a nagyapja volt a San Francisco Examiner szerkesztője 1889-ben. Miután Rudyard Kipling egy cikkét elfogadta, több írását nem volt hajlandó közölni. Érveléséből következtethetünk szakmai kiválóságára: „Mr. Kipling – mondta –, maga egyszerűen nem tud angolul.”

A rossz döntések témája Michaelnek és nekem nagyszerűen bejött, filmes szólással élve – „ült”. Jut eszembe, a filmvilág is tele van példákkal. Charles Laughton visszautasította a Híd a Kwai folyón című filmben a zaklatott ezredes szerepét azzal, hogy nem érti. Sir Alec Guinness sem volt oda érte különösképpen. Háromszor is visszamondta, később pedig forgatás közben abba akarta hagyni. A végén mégiscsak Laughton fogalmazta meg a lényegét. Látta Guinnessst a filmben, és megjegyezte: „Most már értem a filmet.” És elátkozta magát.

Louis B. Mayer – szerencséjére – kikerült egy monumentálisan rossz döntést. Visszautasította azt a nevetséges ötletet, hogy Judy Garland játssza Dorothy szerepét az Óz, a csodák csodájában. Azt mondta: „Judy túl öreg Dorothynak.” Shirley Temple-nek szánta a szerepet, de mindenki – és talán Shirley – szerencséjére, Judy győzedelmeskedett.

A színházi ítéletek, mint látjuk, sem mentesek a szertelenségtől. Az Élet apával (Life with Father) hét és fél évig volt a Broadway műsorán 1939 novemberétől fogva, s ezzel a kor legtöbbet játszott darabja lett 3.224

előadással. Mégis, nem kisebb kiválóság, mint Robert Benchley, nemcsak elolvasta, hanem mindjárt el is utasította a forgatókönyvet, és egy leendő támogatót ekként figyelmeztetett: „Ha a szimatom azt súgná, hogy még a postás is ezt fütyülné az utcán... Egy centet se adjon bele.”

1956-ban húsz pénzember alapozta meg a hírnevét kollektív hitetlenkedéssel egy új musicallel kapcsolatban, amit egy Shakespeare-darab alapján Leonard Bernstein, Stephen Sondheim, Arthur Laurents és Jerome Robbins írt. Vélekedésüknek köszönhető, hogy az impresszárió, Cheryl Crawford úgy döntött, ez nem neki való buli. A darab a Rómeó és Júlia volt, a musical a West Side Story.

Ez csak néhány példa az emberi tévedések gazdag tárházából. És hogy mi volt a legelső rossz döntés, és hol történt ez? Azt hiszem, a helyszín az Édenkert volt, az elkövetők pedig Ádám és Éva. „És mikor az asszony látta, a fának gyümölcse evésre jó, és kellemes a szemnek, és a fának gyümölcse bölcsésé tesz, szakított belőle és evett abból, és adott vele levő férjének is; az is evett belőle. És mindkettőjük szeme megnyílt és látták, hogy mezítelenek.” (Gen. 3:6,7)

Hacsak nem érzed úgy, hogy az emberiség kiválóan hasznosítja drágán szerzett bölcsességét, és azt a képességét, hogy nyitott szemmel járjon a világban, következőképp észreveszi például saját meztelenségét, akkor ez egy fatálisan rossz döntés volt.

Bárhogy légyen is, a harmadik fejezet végére Ádám és Éva látványosan kiűzetett a Paradicsomból, és az ember képessége a rossz döntések meghozatalára vitathatatlanná vált, elismertetett – és megátkozott – a Mindenható által. Érdeemes belelapozni az Ótestamentumba, akad példa bőven. Itt van Ézsau, a szőrös ember, Rebekka és Izsák fia, egy tál lencséért adta el elsőszülöttségét öccsének, Jákobnak, meglehetősen csekély haszon fejében. Vagy amidőn a világ lakói elhatározták, hogy összegyűlnek Babelben és naivitásukat bizonyítandó, egy tornyot építenek, amely a Mennysországba ér. Sajnos nem gondoskodtak kellő számú szinkrontolmácsról, így a terv kudarcba fulladt.

A bibliai rossz döntések persze nem korlátozódnak az Ótestamentumra.

Az atlantai, színes vállalkozóegyéniesség, Ted Turner mondta, mielőtt megalakította forradalmian új Cable News Networkjét (CNN):

„Természetes, hogy a dolgozóim kiválasztásában hibázni fogok. Hiszen Jézus csak tizenkét prófétát alkalmazott, ám közülük is egy nem tartotta be a munkaköri leírást.”

A történetek bizony megisméltődnek a bibliai időktől egészen napjainkig. 1946-ban a brit élelmezésügyi miniszter hárommillió hektárt jelölt ki Tanganyikában, Észak-Rhodesiában és Kenyában egy ambíciózusnak hitt terv alapján, hogy ott az európai, háború sújtotta milliók számára fehérjedús táplálékot termesszen. 1961-ben John F. Kennedy megengedte, hogy 1.500 száműzött kiképezve, felszerelve és amerikai közreműködéssel visszatérjen szülőföldjére. Ennek folyományaként Kuba szabadságszerető népe spontán föllázadt, s elsöpört egy népszerűtlen uralkodót, láthatóan minden támogatás nélkül. Annak idején mindkettő korszakos ötletnek tűnt, de azok a fogalmak, hogy „Földmogyoró-terv” meg „Disznó-öböl”, rokonértelműek lettek a legnagyobb horderejű – vagy inkább legborzasztóbb? – rossz döntésekkel.

A rossz döntések skálája végtelenül gazdag, és számtalan formája létezik. (Mindazonáltal bízunk abban, Kedves Olvasó, soha nem fogod rossz döntéseid közé sorolni e könyv megvételét.) Hálónkat a lehető legmesszebbre igyekeztünk kivetni. Nos, igen, próbaképpen – sőt egyesek rossz döntésnek is nevezhetik – közzétettük a londoni lapokban, hogy ide vágó példákat keresünk. Rémületünkre mintegy hétszáz olvasó tudatta velünk, hogy a Nagy-Britanniában elkövetett döntések legrosszabbika az volt, amikor megengedték a Nemzetközösség országaiból a bevándorlást. Néhányan segítőkészen hozzátették, hogy az Empire Windrusht – ez a hajó hozta az első bevándorlókat Nyugat-Indiából – még a nyílt tengeren meg kellett volna torpedózni. Mikor a szerencsétlen hajó tizenhetedszer veszett a postai küldemények hullámsírjába, az efféle információszerzés felfüggesztése mellett döntöttünk.

Barbara Twigg a kutatás lényegesen hagyományosabb módját kezdeményezte, s eközben annyi emberrel beszélünk, amennyivel csak tudunk. Általában véve rossz döntéseket kerestünk. Jim Slater például kényszeredett mosollyal emlegette fel azt a pillanatot, mikor (a Fleet Streeten fő spekulátornak nevezték) visszautasította, hogy egymillió fontot invesztáljon az északi-tengeri olajba, ami most több mint százmilliót érne.

Indoka? A befektetés „túl spekulatív” volt.

Az általános pénzügyi döntéshozatal fogalmait vizsgálva úgy érezte, hogy mindig alábecsülték, mennyire inflációgerjesztő módon vezették be a tízes számrendszert az Egyesült Királyságban. Volt egy alapvető pszichológiai hiba, mondta. Ugyanis a font lett az alapegység, a penny értéke akkor nőtt meg, amikor méretét igencsak jelentéktelenre csökkentették.

A könyvkiadás történetének legnépszerűbb kiadványa, a Guinness rekordok könyve szerkesztője és társszerzője, Norris McWhirter őszinte csodálattal emleget a mai napig egy kis híján meghozott rossz döntést.

Mikor az Arthur Guinness and Company médiaszakértői – meg hirdetési szakemberei tudomást szereztek a legek könyvéről, további információkat kértek, majd „szállították” professzionális ítéletüket a tervről: „Amatőr szellemű, pontatlan, és soha nem lesz sikeres.” Ez nagyjából negyvennégy millió példánnyal ezelőtt történt.

Az első rossz döntést, ami John Aspinall fejéből kipattant, senki nem vitatja el tőle. „1972-ben történt, mielőtt az arab invázió megindult, eladtam a Clermont Clubot (London) egymillió fontért. Azóta évi ötmillió fontos profitot termel.”

George Plimpton kedvenc rossz döntése nem a sajátja, hanem John Sedgwick tábornoké, amit az a polgárháborúban, a Wilderness csatában hozott.

A jó tábornok emberei mozgását figyelve fölállt, hogy kilessen a fedezék mögül. Tisztjei figyelmeztették, bújjon le, de a tábornok nem nagyon tisztelte az ellenfelet, és fittyet hányt a figyelmeztetésnek. „Lehetetlenség”, jelentette ki. „Még egy elefántot sem találnak el ekkora távolságból.” Tévedett.

Míg másokkal beszéltünk, saját múltunkba is belevájkáltunk. Számomra a rossz tervezési döntések legtisztább példája a tizennégy emeletes dél-londoni Ronan Point, ami arról nevezetes, hogy 1968-ban összedőlt. A közvélemény visszamenőleges megnyugtatóra tett első kísérletek során a Lakásügyi Minisztérium biztatóan és lelkesedve beszélt azon épületek százairól és ezreiről, amit ugyanezzel a Larsen-Neilson-technológiával építettek Skandináviában. Igen ám, de amikor magával a

Larsen-Nielsonnal beszélgettünk Koppenhágában, elmondta, hogy ők sohasem húztak föl nyolc emeletnél többet. Erre a Lakásügyi Minisztérium véletlenül nem figyelt oda. S vajon miért nem építettek nyolc emeletnél magasabb házat? Többek között azért, mert a dán Építésügyi Minisztérium nem engedte. Erre a mi Lakásügyi Minisztériumunk ugyancsak nem figyelt. (A kormányhivatalokkal kapcsolatban úgy tűnik, majdnem egyenes matematikai arányosság van az ilyen össznépi placebo előfordulása és eltusolandó rossz döntések nagysága között.)

Michael Deakin Leeds-ben dolgozott akkor, mikor a west-yorkshire-i rendőrség tragikusan rossz döntéssel jeleskedett. Éppen a yorkshire-i Hasfelmetsző előkerítésével voltak elfoglalva, amikor eljuttattak hozzájuk egy gunyoros, wearside-i akcentussal készült hangfelvételt.

Valamennyi emberüket erre a dialektusban beszélő emberre összpontosították.

Mikor a rendőrséget megkérdezték, biztosak-e abban, hogy a titokzatos hang a Hasfelmetszőé, John Hobson főfelügyelő azt felelte: „Száz százalékban az ember sohasem lehet biztos, de mi kilecvenkilencben azok vagyunk.” Míg a rendőrség közel egymilliót ölt bele közleményekbe meg hirdetményekben, számtalan munkaórát abba, hogy megtalálják a szalagon szereplő hang tulajdonosát, addig Peter Sutcliffe, a tizenhárom nő igazi gyilkosa szabadlábban maradt. Ugyanis nem beszélt a wearside-i dialektust.

A néhai Baldur von Schirach, a Hitlerjugend egykori vezetője kőkeményen tudta, mit kell a világ legrosszabb döntésének tartania. „Nagyon bolondok voltunk, nagyon bolondok, Mr. Frost, hogy abbahagytuk Nagy-Britannia támadását, és az oroszok ellen fordultunk.” Előrehajolt, szeméi összeszűkültek, s belesziszegte az arcomba: „Mert ha tovább folytatjuk Nagy-Britannia bombázását, az magának, Mr. Frost, sem lett volna igazán jó...”

Alapvetően hibás döntés volt, hatása meg is látszik a történelmen. De az összefüggés egy rossz döntés és az azt követő esemény között nem mindig ilyen egyértelmű. Vegyük például az iráni sah esetét. Nyilvánvaló, egy sor hibát követett el. Például, 1978 őszén, uralkodása hanyatlásakor birodalma nyugalmának legfőbb zaklatóját egy ismeretlen papban,

Khomeini ayatollahban látta. Úgy döntött, legjobb, ha számúzi. Az ayatollahnak egy madár nem járta helyen, az iraki Najaqban kellett volna tengődnie. Najaq nem híres az ötcsillagos szállodáiról, és éppen ezért kevés újságíró döntött úgy, (egy sem) hogy a költségszámlájukon vezessék ezeket, így az ayatollah ott megnyugtató ismeretlenségben élt. A sahnak azonban ez sem volt elég. A reális tanácsok ellenére rávette az irániakat, hogy számúzzék a szent embert, akinek pusztulásáért mindent megadott volna. Tehát onnan tovább üldözte.

Az eredeti szándék szerint Khomeininek hontalannak kellett volna lennie, ám a főpap azonnal Párizsba ment, ahol kilépve a teljes ismeretlenségből, belefogott egy pompás, a sah ellen irányuló kampányba. A teljes nyugati sajtót felbolydította, holott eleddig senkinek halvány fogalma sem volt, ki vagy mi is egy ayatollah. Most aztán lett. Tette mindezt a franciák ki nem mondott beleegyezésével, mivel ők voltak az egyetlenek a Nyugat országai közül, akik tudták, politikai helyzetétől függetlenül a sah egészségi állapota egyre romlott. Ez a növekvő nyomás meg is tette áldásos hatását az eseményekre, melyek 1979. január 17-én csúcsosodtak ki a dinasztia bukásával. A sah maga vált bolygó hollandivá.

Voltaképp a sah, rendkívüli tehetséggel, képes volt felülmúlni saját magát is a rossz döntésben. Tudniillik biztonsági szolgálatába belesulykolta: figyelmüket abba az egyetlen irányba fordítsák, ahonnan a veszély a legvalószínűbben várható – azaz Balra. 1978 februárjában azt mondta nekem, az iráni nép úgy döntött, a vallásnak semmi helye a politikában. „Tehát ha valaha is összetűzésre kerül sor az egyház és a monarchia között, akkor a monarchiának kell győznie?” A sah elnéző volt nyugati mivoltomból adódó érzékeléshiányommal. „Nos, igencsak idegesítő lenne, ha nem így lenne” – felelte mosolyogva. A dolgok aztán sokkal rosszabban alakultak – neki is népének is. De ha csupa jó döntést hoz, ellen tudott volna-e állni a történelem sodrásának? Egy seregnyi „ha” mellett a történészek boncolgatása éppen hogy elkezdődött. Spekulációival egyedül maradva, panamai száműzetésében a sahnak sikerült egy bánatos mosolyt elengednie 1980 januárjában. „Ha a dolgok elromlanak, akkor minden hiba.”

Nincs szükségszerű kapcsolat a könyvben szereplő rossz döntések és

azok hatása között. Voltak esetek, mikor a büntetés azonnali volt, sőt eltűzött. Máskor későbbi generációk kacagása volt tán az első büntetés. A rossz döntések legtöbbször receptjében az összetevők nem változnak nagyon, azok arányai viszont igen. Hibák, félreértelmezések, majdnem-találatok és „tudhattam volna”-k amalgámjában, csökönység, ostobaság, önfejűség koktélijában találjuk magunkat. Ideális esetben a szakértő rossz döntésének tartalmaznia kellene az arroganciát és a figyelmen kívül hagyott jó tanácsok bőséges keverékét. Mint mindig, a régi görögöknek erre is volt szavuk – pontosabban istenük. Kitaláltak egyet – Nemezist –, hogy a rossz döntéseket kárhoztassák, bár senki nem tudta, hogy ez férfi avagy nő, hogy néz ki. Az istenség modern megjelenítője valószínűleg egy adóellenőr, parkolóőr vagy Ralph Nader. Túlzó alaposságukban a görögök kitalálták, hogyan lehet a Nemezist távol tartani – vagy legalábbis tagadni egy legendásan rossz döntés tragikus utóhatásait. „Köpj a földre!” – ez elriasztja az istent.

Lehet, hogy ez a módszer még máig hatásos, napjainkban elég kevesen próbálkoznak vele, talán az egy Frank Sinatra kivételével, a sajtófotósokkal való esetenkénti összetűzéseik alkalmából.

A könyvben szereplő sok rossz döntésből tanulhatunk. Mégis: a legodaadóbb figyelem sem egyenlő a totális védelemmel. Nemrég egy idős és igen elismert tanár elhunyt Oxfordban. Mint illő, hosszú és terjedelmes nekrológot kapott a London Times-ban. Számtalan eredményének és elismerésének felsorolása után a nekrológ írója így fejezte be:

„Hosszú élete során alaposan és körültekintően megfontolta minden döntését – aztán keserűen bánkódott miattuk.”

Ha egy ilyen lelkiismeretes ember is így érzett, akkor milyen esélyünk van nekünk? A rossz döntés nem egyenlő a balszerencsével, de amit jó döntésnek értékelünk, nem árt, ha társul jó adag szerencsével.

Ezért van, hogy bármennyire is optimista vagyok a TV-AM jövőjével kapcsolatban, csak reménykedhetem és imádkozhatom, hogy e könyv következő kiadásának egyik fejezete nem így kezdődik majd: „1980-ban David Frost kijelentette, hogy Nagy-Britannia kész volt a reggeli adás fogadására. Ez a legvégső új határ, mondta. De már néhány évvel később

ez az új határ...”

Bármennyire élveztem is a kötet összeállítását, és bármennyire is remélem, olvasása örömet okoz, sokszor előfordult, hogy újságkivágást vagy kutatási anyagot böngészve azt gondoltam: „Ez azért már mégiscsak sok...”

David Frost

Baljóslás

Krisztus előtt 480-ban Xerxész, Perzsia királya elhatározta, lezárja a régóta tartó ellenségeskedést a görögökkel, és pontot tesz az ügy végére: örökre megsemmisíti az athéni birodalmat. Érthető ez az ő szempontjából, hiszen Athén csak kárt csinált neki, amióta a görögök legyőzték őt Marathónnál. (A könyv szerint, de szerintem az apja I. Dareiosz szenvedett vereséget Marathónnál) Úgy tervezte, serege Ázsiából Európába egy pontonhídon fog átkelni, amelyet tudósai a Dardanellákra építenek. De tudván, hogy ez kockázatos vállalkozás, először kikérte a Delphoi Jósda véleményét.

„Ha átkelsz a Dardanellákon” – jött a válasz – „egy hatalmas birodalom fog elbukni.”

Optimista lévén, Xerxész gondolkodás nélkül elfogadta a jóslatot, minthogy az Delphoiból eredt. Úgy értelmezte ezért szavait, mint bátorítást tervei megvalósításához. Eleinte minden jól ment, és seregei győzedelmeskedtek a spártaiakon Thermopülainál, de azután a szalamiszi csatában súlyos vereséget szenvedett. Valószínűleg ekkor rémlett föl Xerxész előtt, hogy a jósda nem mondta meg, melyik birodalom bukik meg. Nincs feljegyzés arról, hogy a király elátkozta-e magát. Mérget mindenesetre kitöltötte azzal, hogy hóhérjának megparancsolta, mérjen 300 botütést a Dardanellák vizére. Nem éppen királyhoz való bosszú, de ennyi maradt.

Ebből a példából is látható, nem csoda, ha klasszikus világ jósai, prófétái elég rossz hírnevet szereztek maguknak, s ötszáz évvel később a római város, Pompeji előljárói úgy döntöttek, nem vesznek tudomást a helyi templom jósnőiről, amikor azok közelítő katasztrófát emlegettek, és azt mondták, hogy a várost ki kellene üríteni.

Pompeji lakói racionalisták voltak, és úgy vélték, az élet éppen hogy kezd visszatérni normális medrébe a 62. évi rettenetes földrengés után, semmi szükség sem volt egy ilyen rémtörténetre.

A szibillák viszont hittek saját jóslatuknak, és elhagyták a várost. Ők voltak az egyedüli túlélők, mikor másnap a Vezúv kitört, és tízlábnyi hamuval terítette be a várost.

1857-ben még mindig elég primitív nép révén a dél-afrikai Gealeke Xhosa törzs, valószínűleg nem tudta, a jóslatok milyen bajt hoztak például Xerxész királynak. Így aztán, mikor egy tizennégy éves jósnő, Nongquawuse elmesélte, milyen látomása volt a Gxara folyó vizében, mind igyekeztek ráfigyelni.

Azt látta, mesélte a többi xhosának, hogy halott őseik bámultak rá a folyó vizének mélyéről. Sőt azt mondta, a látomás jelentése is kristálytisza: Ha a törzs vissza akarja szerezni halott vezetőit, 1857. február 18-áig az összes állataikat le kell mészárolniuk.

A tanácsot megfogadták – a törzs éhen halt.

Tiéd az ország

Az Egyesült államok területi növekedése sokat köszönhet polgárai bátorságának és felfedezőszellemének, de nem szabad elfelejteni mások hibáinak nem elhanyagolható szerepét sem.

Az egyik első áldozata ennek a jó üzleti érzéknek, amit az Újvilág inspirált meghódítóiban, egy névtelen indián főnök volt, aki 1626-ban 24 dollár értékű baltáért, üstért és szövetért adta el a Manhattan szigetet Peter Minuit kormányzónak.

Manhattan középső részén egy telek mostanában 80 millió dollárért cserél gazdát. Még ha az inflációt is beszámítjuk, Minuit kormányzó, könnyen belátható, bombaüzletet kötött.

1803-ban Napóleon császár elhatározta – mivel elméjét az európai események kötötték le –, hogy tülad Franciaország amerikai birtokain. Nem sokat rágódott rajta, eladta a teljes Mississippi-völgyet a gyermekkorát élő amerikai köztársaságnak. E „kis” telek 828.000 négyzetmérföldnyi, Kanadától a Mexikói-öbölíg, nyugat felé a Sziklás-hegységíg terjed. Ezzel az üzlettel – amit Luisiana Purchase néven ismernek – az elnök, Thomas Jefferson megduplázza országa nagyságát, és ez csak 15 milliójába került.

1867. március 30-án megállapodás köttetett II. Sándor, minden oroszok cárja és W. H. Seward külügyminiszter között, mely szerint az Egyesült Államok megvásárolta Alaszka földjét. „Minden oroszok” megkérdezése után a cár úgy döntött, birodalma meglesz e nélkül a távoli, fagyott és általában ígéletlen földdarab nélkül, és potom 7,2 millió dollárért tüladott rajta. Akkor ez igen nagy árnak tűnt sok amerikai szemében, akik még évekíg „Seward ostobasága” vagy „Seward jégszekrénye” neveken emlegették az üzletet.

A cár „nagyvonalúságára” majd húsz év múlva derült fény, amikor pechjére 1896-ban aranyat találtak a területen. Alec McDonald, becenevén Klondike Királya, arany földbe vágta csákányát, és tisztán 20 millió dollárt

keresett.

Egy évszázaddal később „fekete arany” – azaz olaj – került felszínre Alaszka északi partjainál, és így még egyszer színterévé vált a kincskeresők egymás közti harcának.

Minden idők egyik legrövidlátóbb ingatlanüzlete 1886 novemberében jött létre, mikor egy aranykutató, Sors Hariezon, elhatározta, elad egy bányaterületet a Gert Oosterhuizen farmon, a Transvaalban levő Witwatersrandon. A terület 20 dollárért kelt el, amit Hariezon gyermeki örömmel zsebre vágott és odébbállt.

A következő kilencven évben a bányák, melyeket Hariezon területén vagy annak közelében nyitottak, kis híján egymillió kilogramm aranyat adtak évente, ami a nyugati világ aranykészletének hetven százaléka. Hariezonról nem tudunk semmit.

Persze ne gondolja senki, hogy a rossz földdarab rossz időben, rossz áron való eladása a diplomaták és aranyásók privilégiuma.

1978 januárjában a Royal Melbourne Golf Club vezetése szembe kellett hogy nézzen a növekvő költségekkel, elhatározták, hogy elpasszolják a klub birtokának egy részét. Ennek megfelelően felhatalmazták a titkárt, hogy adjon el egy darabot a klub határán levő gizes-gazos területből egy helyi ingatlanügynöknek.

A titkár összekeverte az iratokat, és eladta Royal Melbourne golfpályájához tartozó akadálymentes részt a nyolcadik, kilencedik, tizedik és tizenegyedik lyukkal. Mikor az ingatlanos megjelent, hogy átvegye a megvásárolt területet, teljes erővel zajlott az Australian Professional Golfers Association bajnoksága...

(A vázában lévő felirat: 10. lyuk – A szerk.)

Le vagyok kötelezve...

1981. február 18-án Mrs. Dora Wilson, egy jobb sorsra érdemes angliai háziasszony kinézett az Essex tartományban levő harlowi otthonának ablakán, és látta, amint egy csapat ember a szomszédék perzsaszőnyegkészletét pakolja be egy költöztető teherautóba.

„Maguk mit csinálnak?” – szólt oda nekik, tudván, a szomszédék nyaralni mentek.

„Tisztítani visszük, asszonyom” – válaszolták az emberek.

Mint a villám, úgy döntött a jó Mrs. Wilson, hogy nem hagyja ki ezt a nagyszerű lehetőséget.

„Elvinnék az enyémeiket is?” – kérdezte.

Az emberek lekötelezték az asszonyt, mert elvitték az ő szőnyeget is. Betörők voltak.

Itt London

Amikor a BBC egyik tekintélyes ajtónállója nemrég nyugdíjba ment, partit rendeztek a tiszteletére. Az ajtónálló közel fél évszázadot állt az ajtónál – sőt arról is híres volt, hogy baráti viszonyban volt Lord Reith-szel, a BBC alapítójával –, és sok kolléga adakozott bőkezűen a búcsúztatásakor rendezett ünnepséghez.

Emberünket egy digitális órával lepték meg. Egy jelentéktelen apróságtól eltekintve az ajándék tökéletes volt. Mint több más BBC-alkalmazott, az ajtónálló is megrokkant a háborúban; az óra viselésében semmi sem gátolta, mivel bal csuklója megvolt, a jobb keze viszont, amivel az órát működtető gombot meg kellett volna nyomnia, hogy az időt megnézzék – hiányzott.

A BBC-nél már az ötvenes években sem lepett meg senkit az előrelátás hiánya, amikor a New Broadcasting House megépült. A régi és az új épületet összekötő folyosórendszer labirintushoz hasonlított, és egészen szűk volt. A Zenei Főosztály utólag ráébredt, milyen nehézségekbe fog ütközni, míg Bechstein koncertzongorákat az egyik teremből a másikba átviszik; úgy döntöttek, kikísérletezik a legegyszerűbb megoldást.

Megkérték a BBC asztalosait, furnérlemezből dobjanak össze egy modellt, hogy ne a tökéletesre felhangolt, drága zongorák épségét kelljen kockáztatniuk, időlegesen még a folyosót is elbarikádózva.

Az utánszatot pontosan meg is csinálták – és ekkor derült ki: túl nagy, nem fér ki az asztalosműhely ajtaján...

Nincs olyan vak...

Miss Yvonne Whittlesham, akit „Pszichikai kiszabadulóművész”-ként is ismernek, 1977. április 13-án nem kevés gondolkodás után rájött, hogy egy hatvanmértöldes „vakvezetéssel” ünnepelheti meg méltóan a királynő Ezüst Jubileumát.

Terveinek megfelelően fölvelt egy vas álarcot, és nekiindult egy sok lóerős kocsival, padlóig nyomva a gázt.

Négyszáz yard ^[2] megtétele után telibe kapott egy magányosan álldogáló csúrt.

Csak 59 egész 3/4 mértölddel és egy ártatlan épület megsemmisítésével vétette el eredeti célját.

Ó, az a csodás a háború...

A sötét terveiről híres Apis Dimitriev ezredes, a Fekete Kéz nevű szerv terrorszervezet vezetője 1914 tavaszán úgy döntött, felfegyverez egy csapat fiatal hazafit Gavrilo Princip vezetésével. Azt eszelték ki, hogy a boszniai Szarajevóban tett látogatása alkalmával meggyilkolják Ferenc Ferdinándot, Ausztria trónörökösét. E lokálisnak tűnő döntés közvetett hatásai meglepően figyelemreméltóak voltak:

- 1914. június 28-án meggyilkolták a trónörökösöt és feleségét.
- Július 23-án Ausztria-Magyarország ultimátumot intéz Szerbiához.
- Július 26-án Ausztria mozgósít az orosz front felé.
- Július 28-án Ausztria-Magyarország hadat üzen Szerbiának.
- Augusztus 1-jén Németország hadat üzen Oroszországnak.
- Franciaország mozgósít.
- Olaszország bejelenti semlegességét.
- Augusztus 2-án Németország elfoglalja Luxemburgot.
- Augusztus 3-án Németország elfoglalja Belgiumot és hadat üzen Franciaországnak.
- Augusztus 4-én Nagy-Britannia hadat üzen Németországnak.
- Amerikai bejelenti semlegességét.
- Augusztus 5-én Ausztria-Magyarország hadat üzen Oroszországnak.
- Augusztus 6-án Szerbia és Montenegró hadat üzen Németországnak.
- Augusztus 10-én Franciaország hadat üzen Ausztriának.
- Augusztus 12-én Nagy-Britannia hadat üzen Ausztria-Magyarországnak.
- Augusztus 15-én Japán ultimátumot intéz Németországhoz.
- Augusztus 28-án Ausztria-Magyarország hadat üzen Belgiumnak.

Akárhogy is nézzük, ez bizony világháború. Az egyedüli nagyhatalom, amelyik még nem keveredett bele a Fekete Kéz akciójának közvetett

folyományaiba, az Egyesült Államok volt. De egy évvel később Walter Schweiger kapitány gondoskodott erről is. Ő volt ekkor a parancsnoka az U-20 tengeralattjárónak.

1915. május 7-én az ír partoknál észlelték a brit Lusitania hajót, s ő úgy döntött, követi a Német Főparancsnokság legutóbbi utasítását, és torpedóz – természetesen, figyelmeztetés nélkül.

A Lusitániával együtt pusztult 1200 utas között 128 amerikai is volt. Az ő haláluk játszott közre abban, hogy az USA hadba lépett Németország ellen.

Ha a háborúk ilyen pofonegszerűen törnek ki Nyugaton, nem szükségeltetik különösebb képzelőerő ahhoz, milyen esélye van véres csetepaték kirobbantásának egy olyan puszkaporos hordón, mint Latin-Amerika.

A tizenkilencedik században Bonaparte Napóleon katonai sikerei világszerte hatással voltak igen sok háborodottra is. Ezek azt képzelték, ők is nagy császárok. Ez a káprázat az esetek nagy többségénél viszonylag ártalmatlan tünetekkel zajlott le. Nem úgy Francisco Solano López, Paraguay elnöke esetében. Meggyőződésének igazát bizonyítandó a leggyakorlatiasabb módot választotta, és 1865. március 18-án hipp-hopp hadat üzent a szomszédos Uruguaynak, Brazíliának és Argentínának. Így látta biztosítva a megoldást, ami őt katonai zsenivé avatja.

Az elkövetkező 5 év során Senor López saját személyiségének fatális félreértelmezése a lakosság felének pusztulásához, valamint az összes szociális és politikai intézmény összeomlásához vezetett.

Latin-Amerika száz évvel később sem változott. Temperamentuma a régi. 1969. június 27-én a világbajnoki labdarúgó mérkőzésen a bíró időn túli tizenegyeshez juttatta El Salvador csapatát a szomszédos Hondurasszal szemben. El Salvador értékesítette a büntetőt, és 3:2-re megnyerte a meccset. A döntés drámai folytatása: ádáz, gól nélküli, döntetlennel végződött csata a csapatok szurkolói között kéz-, láb-, fej- és bordatöréssel, 8 napon túl gyógyuló tömeges kezeléssel a helybéli kórházak traumatológiai osztályain. Tudniillik az eredmény hírére sovinszta tüntetések söpörtek végig mindkét fővároson, s a szurkolók az utcákon újrajátszották a meccset, kifosztva és elnászpárolva az ellenfél

szurkolóit.

További folytatásként július 3-án háború tört ki a két ország között. A békekötésig kétezer katona esett el, és a Közép-amerikai Közös Piac, mely mindkét ország számára fontos volt, összeomlott.

Ennek záróaktusaként mind Hondurasban, mint El Salvadorban komoly éhínség tört ki.

A világbajnokság következő fordulójában El Salvador kiesett.

Bocsánat, kapcsoltam...

1971 januárjában dr. Milton Obote, Uganda akkori vezetője, Szingapúrban tartózkodott a Nemzetközösség Miniszterelnökeinek Találkozóján. Ott ötlötte ki, hogy megszabadul Uganda egyik katonai vezetőjétől, Idi Amin tábornoktól.

Dr. Obote a tettek embere volt, döntésének azonnali kivitelezéséhez látott. Megkérte a szálloda telefonközpontját, kösse őt össze a kampalai vezérkari főnökkel.

Az ugandai központos – aki Idi Aminnal egy törzsből származott – úgy vélte, földijét bizonyára érdekelni fogják a miniszterelnök hírei, így a hívást bekapcsolta Aminhoz is, aki ahelyett, hogy belenyugodott volna az elbocsátásba, azonnal akcióba lépett.

Nem kell külön mondani, a táviratoknak is lehet ugyanilyen végzetes következményei. Például, a II. világháború végén a Szövetségesek kiadták a „potsdami táviratot”, követelve, hogy a Japán Császárság hadserege azonnal tegye le a fegyvert. A japán kormány azonnal válaszolt egy közlemény formájában miszerint egyelőre nem fűz megjegyzéseket az ultimátumhoz, arra vár, hogy a császár és a kormány megtárgyalja a dolgot.

Sajnos, a japán kormány hivatalos hírszolgálat, buzgón igyekeztén a közlemény angol nyelvű kiadásával, sebtiben döntött, és az „egyelőre nem fűz hozzá megjegyzést”, úgy fordította, hogy „szándékosan nem vesz róla tudomást”.

Több történész és politológus egybehangzó véleménye szerint, ha az ultimátumot nem utasították volna ilyen egyértelműen vissza, Truman elnök talán soha nem hagyja jóvá a Hiroshima és Nagaszaki elleni atomtámadást.

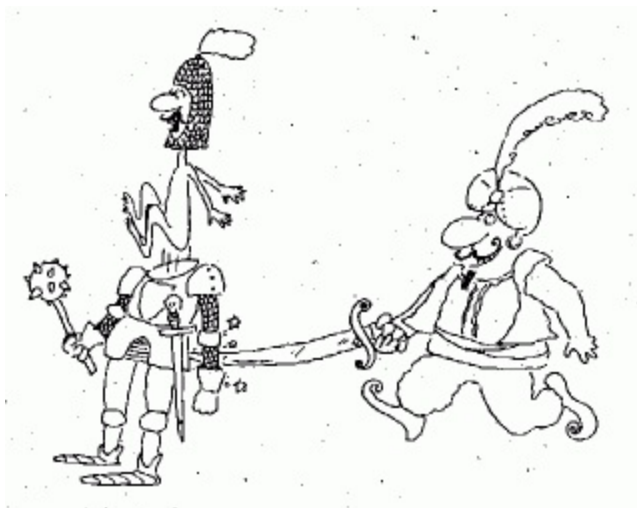

Repülési útvonal-módosítás

James Barthes, dél-afrikai sárkányrepülő-oktató, amint éppen békésen repkedett 1977 júniusában, érdekes látványra lett figyelmes: Francis Chapman asszonyt pillantotta meg, aki meztelenül napozott egy háztetőn Barthes úr repülési útvonala alatt. Képzületében obscén gondolatok körvonalazódtak, melyek szoros összefüggésben voltak Chapman asszonnyal. Még alig indult le azonban a magasból a begerjedt repülő, amikor a hölgy férje géppisztollyal felfegyverkezve jött ki a hálószobából, és lesöpörte a légi Don Juant az égről.

Keresztes hadjáratok

Tervezési bakik

A rossz döntések ínyenceinek a gépkocsiipar szolgált nemrégiben egy látványos kétféjű sassal: John Zachary DeLorean ötletéről van szó.

Elhatározta, hogy épít egy új, sirályszárnnyas sportkocsit, ami majd az ő nevét viseli. Az ötletet felkarolta a brit kormány, és meggondolatlan sietségében több mint 50 millió fontot biztosított e cél megvalósításához – meg nem valósításához, mint később kiderült. És bár gépkocsiipari szempontból lehetett bármilyen különleges is a DeLorean-terv kormányvisszhangja, a hibák sorozata korántsem volt példaértékű. A DeLorean által tervezett gépkocsit „állatorvosi lónak” is nevezhetnénk – soha az egész világon nem sikerült még olyan gépkocsimodellt kifejleszteni, mint az övé, ha a konstrukciós hibák számát nézzük.

1948-ban a Volkswagen németországi gyárát meglátogatták brit és amerikai szakemberek. Háborús jóvátételként ugyanis felmerült az átvétel lehetősége. A gyár egyetlen terméke a Bogár volt, amit a háború előtt a német munkások számára „népautó”-nak terveztek. A szakemberek feladata az volt, becsülnék meg a Bogár esélyeit a háború utáni piacokon.

Az amerikai delegációt a Ford Motor Company elnöke, Ernest Breech vezette. Az ő ítélete így szólt: „Ez a kocsi egy fabatkát sem ér.” Brit részről Sir William Rootes hasonlóan vélekedett: „A Volkswagen”, mondta, „nem felel meg a gépkocsi alapvető technikai követelményeinek.”

A Volkswagen tehát elfeledve, a Ford Motor Company energiáit arra fordította, hogy egy olyan kocsit fejlesszen ki, ami szerintük eladható volt, olyat, „ami pontosan megfelel az amerikai ízlésnek”.

A piackutatás új tudományát arra használták fel, hogy biztosítsák, a jármű és marketingje körül minden a legnagyobb rendben legyen. Még a névvel is ők foglalkoztak – ami Edsel lett, egy hagyományos keresztnév a Ford családból.

A Ford-kereskedők korántsem voltak ilyen lelkesek az Edsellel kapcsolatban, mikor azt bemutatták nekik, de a Ford még mindig bízott, hogy nyerőt alkotott. Mert hogyan is tudna egy olyan kocsi, amire annyi tudást, energiát és dollárt pazaroltak, elbukni?

Nagyon egyszerűen. A közönség a kereskedők véleményét osztotta, s a kocsi gyártását két év, két hónap és tizenöt nap múlva abbahagyták – és

350 millió dollárral maradtak el attól a ponttól, ahonnan a gyártó a profitot számolta volna.

Ha a Ford kudarcát az Edsellel komplexnek és misztikusnak mondhatjuk, akkor a fő riválissal, a General Motorsszal történt katasztrófák egyike különlegesen egyértelműnek tűnik. A hatvanas évek elején bocsátották útjára reményeik netovábbját, a mexikói piacra szánt „kompakt” Chevrolet Nova nevű modellt. Csak mikor a szörnyű eladási statisztikák megérkeztek, jött rá valaki Detroitban, hogy spanyolul a „no va” azt jelenti: „Nem megy.”

1966-ban a General Motors egy újabb gyöngyszemet produkált. Egyre jobban bosszantotta őket egy fiatal fogyasztói érdekvédelmi aktivista, bizonyos Ralph Nader, aki sikeres kampányt folytatott a GM Corvair nevű modellje ellen. Nader azt terjesztette a GM termékéről, hogy „bármilyen sebesség mellett balesetveszélyes”. Ahelyett, hogy a kocs hiányosságait vizsgálták volna meg, a GM kézenfekvőnek találta, ha lenyomoztatja Mr. Nadert, hátha akad valami szaftos a magánéletében vagy a pénzügyeiben. Ha igen, hát egy életre elveszik a kedvét, hogy mások dolgába üsse az orrát.

Mikor Nader felfedezte, hogy a General Motors által felbérelt nyomozók figyelik, beperelte a céget. Győzelme a tárgyalóteremben, illetve a figyelemre méltó 450.000 dolláros kártérítés megadta a lökést a fogyasztói mozgalmaknak, és ez az elkövetkező években olyan erővé vált, ami az amerikai gépkocsiiparnak súlyos milliókba került.

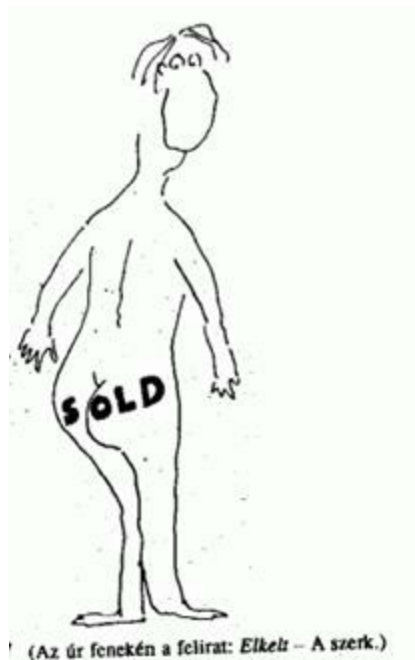
Az elszánt motorizáltak számára született döntések eltörpülnek egyetlen olyan döntés mellett, amelyet 1935 júliusában hoztak Oklahoma City városatyái. Egy verőfényes napon, az ebéd utáni szivar és konyak andalító hangulatában elhatározták, bemutatnak egy helyes kis szerkezetet. Egyikük el is keresztelte. Úgy hívják: Parkolóóra.

Testi kérdés

Olav Olavson svéd állampolgárnak 1910-ben komoly anyagi gondjai támadtak. Lehangelő állapotában pattant ki fejéből az isteni szikra: Eladja testét halála utáni orvosi kutatás céljaira. Néhány nappal később Olavson úr teste a Stockholmban székelő Karolinska Egyetem tulajdonát képezte.

Forgandó a szerencse, az adásvételt követő évben csinos kis vagyont örökölt emberünk, és gondolta, visszavásárolja a testét saját magának.

Az egyetem megtagadta, hogy a testhez való jogait eladja, a bírósághoz fordult, és megnyerte a birtoklási pert. Olavsonnak nem maradt más, mint hogy úgy törjön borsot az intézet orra alá – csökkentve saját testének értékét –, hogy két fogát kihúzassa anélkül, hogy engedélyt kért volna testének effektív tulajdonosaitól.

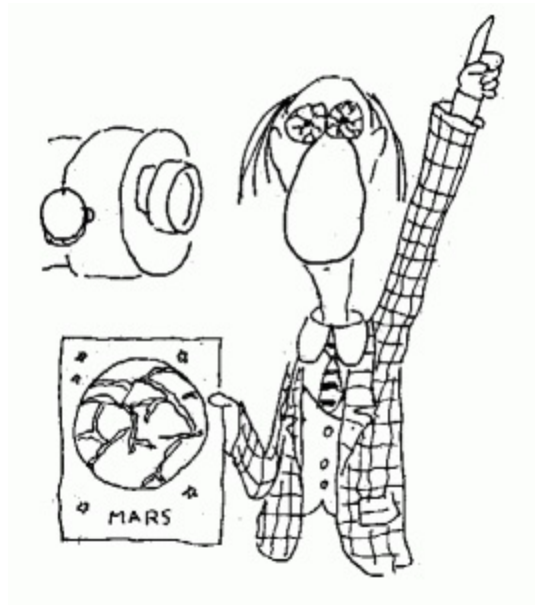
Egy kis tanulás

Igen gyakran, fájdalom!, azok, akik az ifjúság oktatásával foglalkoznak, nem oly érzékenyek vagy előrelátók, mint azt magukról állítják.

Például 1832. június 22-én az ifjú Guiseppe Verdi felvételét kérte a milánói Császári és Királyi Konzervatóriumba. Az igazgató, Maestro Professor Francesco Basily elutasította a fiút azzal, hogy „túlkoros – és biztos, hogy közepszerűnek bizonyulna”.

1854-ben az Aix-i Líceum irodalomprofesszora olyan lépéshez folyamodott, amilyenre még nem volt példa: egyik diákjának fogalmazásból és francia nyelvből nullást adott. A diákot Émile Zolának hívták.

1880. július 12-én H. O. D. Davidson, egy Harrowbeli iskolaigazgató a következő meggyőződéses jellemzést adta egyik diákjáról: „Feledékeny, figyelmetlen, pontatlan, rendetlen minden téren... Ha képtelen túllépni eme lomposágán, nem fog sikerrel végezni a középiskolában. A fiú” – tette hozzá – „osztályának utolsója.” Szerencsére Winston Churchill később érőnek bizonyult.

Még a legmagasztosabb tiszta géniusz sincs védve a profi pedagógusoktól, ha a rosszabbjával kerül szembe. Nézzük például, mi történt 1898-ban, mikor az ifjú Albert Einstein felvételét kérte a müncheni Technicai Főiskolára. Fiatal zseninket az intézet magiszterei, döntésük biztos tudatában elutasították, mondván, „nem látszik ígéretesnek”. A legendák szerint megfosztott az áhított tudományos tanulmányoktól, és először postásként dolgozott, majd Bernbe került a Svájci Találmányi Hivatalba felügyelőnek. Mindenesetre ez utóbbi munkája mellett sikerült annyit tanulnia fizikából, és tellett annyi „ígéretlenségéből”, hogy megalkothatta a relativitás elméletét.

Befejezésképpen egy gyöngyszem a tudósi vakságról.

1906-ban Arizona állam Flagstaffbeli obszervatóriumából, óriási lelkesedéssel fogadva, Percival Lowell csillagász bejelentette, hogy megbizonyosodott a Schiaparelli felfedezte Mars-csatornák létezéséről. Ezek, mint azt később Mars as the Abode life (a Mars, az élet bölcsője) című könyvében kifejtette, vörösek voltak, és titokzatosan mozogtak.

Mégis sikerült neki feltérképezni őket, és ennek alapján részletes térképeket adtak ki, illetve tettek világszerte iskolai atlaszokba.

Egy szerény megjegyzés a korszakos felfedezéshez: Nincsenek csatornák a Marson. Szerencsétlenségére, a nagy csillagász valójában egy ritka szembetegségben szenvedett – amit napjainkban Lowell szindrómának hívnak –, melynek az a tünete, hogy a beteg saját szemének erezetét látja. Lowell olyan elismert volt, hogy senki nem mert ellentmondani.

Még a legélesebb szeműek is szemet hunytak.

Irodalmi kritika

Kevés olyan dolog van a világon, amelyben annyit tévedtek volna, mint a könyvkiadás.

Vegyük például az irodalmi Nobel-díjat. Mikor az elsőt odaítélték, 1901-ben, több más nagy író mellett Henrik Ibsen, Henry James, Émile Zola és Joseph Conrad még mind életben voltak. A bizottság az első irodalmi Nobel-díjat a francia regényírónak, René Sully Prudhomme-nak ítélte, azzal a rájuk sajátosan jellemző perverzítással, amit az utódok tiszteletben tartottak. Rá egy évre, 1902-ben a tetemes pénzzel járó díjat a bizottság mélyreható mérlegelést követően Theodor Mommsennek ítélte; 1903-ban, komoly tudományos latolgatás, Björnstjerne Björnsonnak; 1904-ben Frédéric Mistral^[3] költőnek, akinek múlhatatlan érdeme, hogy provence-i dialektusban írt; 1905-ben Henryk Sienkiewiczet választották, azután Giosue Carduccit találták a legmegfelelőbbnek. 1907-ben hosszas gondolkodás után Rudyard Kiplingnek ítéltek az azévi díjat. A következő évben Rudolf Eucken kapta időt álló irodalmi munkásságának elismeréséül.

1909-ben a Svéd Akadémia az első svéd költőnőt, Selma Ottiliana Lovisa Lagerlöföt választotta, nemzeti elfogulatlanságtól mentesen, az 1910-es díj pedig a német lírikus költőhöz, bölcs, hozzáértő döntéssel Paul von Heyse-hez vándorolt. Még ebben az évben, november 10-én elhunyt Lev Tolsztoj, a Háború és béke, valamint az Anna Karenina írója. Újra jelölték Nobel-díjra, amit nagyon is megérdemelt – és tíz alkalommal nem kapott meg.

1900-ban Beatrix Potter, egy londoni vénkisasszony, aki mérgeggombákat ábrázoló vízfestmények pingálásával töltötte idejét, írt és illusztrált is egy gyerekkönyvet, amit Peter Rabbit (Nyúl Péter) címen emlegetett. Hat kiadónak küldte el a kéziratot az illusztrációkkal együtt, mind a hatan visszautasították.

Miss Potter, független gondolkodású és szellemű hölgy lévén,

állhatatosan kitartott. 1901 végén magánúton kinyomatta a könyvet, és barátoknak, rokonoknak adogatta el. Az egyik kiadó, Frederick Warne, aki korábban elutasította, meglátott egy példányt, és úgy gondolta, üsse kő, végső soron lehet, hogy van benne némi remény. Mindenesetre nem ragadtatta el magát. „A Warne foglalkozna a könyvvel”, közölte leereszkedő gesztussal a szerzővel, de csak azzal a feltétellel, hogy a hölgy viseli az anyagi kockázatot. Három év elteltével az eladott példányok száma elérte a 75.000-et. A Warne-ben felsejlett döntési hibájának nagysága.

Potter kisasszony lényegesen szerencsésebb volt, mint más, írással foglalkozó hölgy. Egyikük 1836-ban levélben megkereste az elismert kritikust és irodalmárt, Robert Southeyt, mellékelve néhányat munkái

közül, kikérte a véleményét, vajon tanácsos lenne-e betevő falatját írással megkeresni.

Három hónap múlva jött a válasz: „Az irodalom nem való egy hölgy kenyérkeresetének, és nem is kellene, hogy az legyen. Minél jobban törődik valódi kötelességeivel, annál kevesebb ideje fog erre maradni, még ha csak kiegészítésnek vagy pihentetőnek csinálja is. E kötelességeire még nem kérték fel, de ha ez megtörténik, kevésbé fog a hírnévre várakozni.”

Charlotte Brontë kisasszonyt annyira elkedvetlenítette ez a negatív élmény, hogy tíz éven át nem is vett tollat a kezébe.

A kiadói hibák alatt felsorolt gyűjteménye alapján eme könyv szerkesztői gyanakodni kezdtek. Egyértelműen rossz ómennek vélték, hogy az első kiadó, aki ezt a könyvet látta, azonnal el is fogadta.

Különböző kiadók vélekedtek úgy, hogy az alább felsorolt könyvek nem rendelkeznek kereskedelmi értékkel vagy irodalmi érdemekkel:

M*A*S*H – tizenhat kiadó küldte vissza.

Lorna Doone – tizennyolc kiadó küldte vissza.

Silent Spring – öt kiadó küldte vissza.

Jonathan Livingston Seagull – tizennyolc kiadó küldte vissza.

Kon-Tiki^[4] – húsz kiadó küldte vissza.

The Peter Principle (A Peter-elv) – tizenhat kiadó küldte vissza.^[5]

1970 februárjában Frederick Forsyth, aki nemrégiben hagyta ott a BBC hírosztályát, bemutatta a W. H. Allen kiadónak krimije kéziratát. Nyolc héttel később azok visszaküldték, kiadását kerek-perec megtagadva, mondván, „az olvasókat nem érdekli”.

A Cassels, a Collins, a Michael Joseph meg a Hutchinson sem tartott rá igényt. Aztán a Hutchinson meggondolta magát, és belement a kiadásba.

Mostanában a *The Day of the Jackal* (A Sakál napja) nyolcmillió példányban kelt el.

Néhanapján azért a kiadók is azonnal jól döntenek. Például 1938. június 1-jén került a piacra az *Action Comics* első száma, amelyben a világ megismerhette Superman figuráját. A figurát Joe Shuster és Jerry Siegel találta ki, akik, arra gondolva, jobb ma egy veréb, mint holnap egy tüzök, eladták a figurával járó jogait a kiadónak 130 dollárért – fejenként 65 jutott.

Művészetkritika

1550 körül Lorenzo de Medici herceg már nem szerette Leonardo da Vinci hatalmas freskóit, melyek a firenzei Palazzo Vecchio falait díszítették. E képek, érvelt a nagyméltóságú ítész, stílusukban és politikailag is divatjamúltak, mivel egy korábbi republikánus uralom alatt készültek. Ezért aztán megbízta a pletykaíró és ötödrangú festő Giorgio Vasarit, tüntesse el Leonardo munkáját, és fessen a helyébe egy saját kompozíciót.

Most több mint egymillió dollárt költhetünk arra, hogy Lorenzo herceg műkritikai ténykedésétől megszabaduljunk, és újra láthatóvá tegyük Leonardo mesterművét.

A füst csípi a szemedet

A századfordulón a brit E. G. Alton & Company már jócskán benne volt a szivargyártásban. Egy nap a tulajdonost megkereste a szomszéd, aki egyben a konkurencia is volt, és meglepő javaslattal állt elő. Szerinte a két cégnek szövetségre kellene lépnie és egy újfajta füstölnivalót kellene gyártania, ami nem lenne más, mint a finomra vágott dohány papírba csavarva – azaz cigaretta ^[6].

Mr. Altont nem hatotta meg könnyekig a dolog, és nem hajlott a javaslat elfogadására. „A maga cigar-ette-je soha nem lesz népszerű” – mondta riválisának, egy bizonyos John Playernek. Mr. Player és követői a jóslat ellenére vagy talán amiatt, olyan sikeresek lettek, hogy termékük igazi veszélyt jelentett a nemzet egészségére nézve. 1977-re maga a dohányipar is érzékelte az egészséggel kapcsolatos égető problémát, és milliókat költött új cigarettafajták kifejlesztésére, melyek dohányhelyettesítőkkel készültek, és mind olcsóbbak, mind az egészségre kevésbé ártalmasak lettek volna a valódiaknál.

Viszont a kormányzat azt mondta, ha megengedik a gyártóknak, hogy reklámozzák az új cigaretták előnyeit, még azoknak is sikerül rászokni a dohányzásra, akik eddig, mint ördög a tömjénfüsttől, irtóztak tőle.

Így aztán azt javasolták, hogy az új fajtaikat is lássák el ugyanazzal a figyelmeztető címkével, mint a többi, és ugyanakkora adót is vessenek ki rájuk.

Tizenegy dohánymentes cigarettafajtát dobtak piacra; mivel nem volt semmi különös bennük, legalábbis amit a dohányos a csomagolásról elolvashatott volna, mindegyik csúfosan megbukott. Hogy megszabaduljanak az egészséget védő dohányhelyettesítőktől, hatalmas máglyák tüzeiben hamvasztották el milliószámra. A „koporsószegek”, a rákot keltők pedig maradtak.

Vannak más, kevésbé hétköznapi módszerek, amivel a dohányzás hatásosan kifejtheti áldásos egészségkárosító hatását.

1981 augusztusában Frederick Burnesst akut hörghuruttal az észak-londoni Colindale kórházba szállították. Oxigénsátorba helyezték el.

Amint megszokta a helyzetet, otthonosan berendezkedett kissé szűkös, de meghitt lakóhelyén, ám a szokás hatalma győzedelmeskedett, s a nyomatékos figyelmeztetés ellenére nagyon megkívánt egy cigarettát. És rágyújtott.

Az oxigénsátor és Mr. Burness együtt repültek a levegőbe.

Vigyázat – itt dolgoznak!

Egy csapat melós 1978-ban karbantartási munkákat végezvén a Chesterfield-csatornán Retford közelében, kikotorta egy masszív vaslánc végét. Mivel a hajók régimódi szokása, hogy nemigen kedvelik az efféle, vízben rejtőzködő vasláncokat, a munkavezető, aki ezt jól tudta, úgy döntött, húzzák be azt a láncot, és kössék saját hajójukhoz... A délelőtt végzett derék munka jóérzésével ment a csapat ebédelni. Délután 2.35-kor, visszatérve, embereink hajójukra a száraz csatornamederben leltek rá. Víz meg sehol. Szó szerint kihúzták a gát dugóját.

Egy csatornát feltölteni nem éppen komplikált feladat. Annál nehezebb újraépíteni egy figyelemre méltó georgiai udvarházat, mint amilyen Monkspath Hall Solihull közelében volt. Bizony, hála Paddy Keenannek, nem kerülhetjük meg ezt az építészeti próbatételt, ha valaha is gyönyörködni szeretnénk a ház nevezetes oszlopcsarnokában.

Mr. Keenan egy házbontó vállalkozóiroda, a birminghami Danny Doyle igazgatója volt, melyet azzal bíztak meg, hogy döntsön össze néhány gazdátlan melléképületet. Hogy megkönnyítsék Mr. Keenan napi munkájának kezdését, a cég a bulldózerét előző nap a tett színhelyére vitte, és kényelmes felhajtót találva a kúria mellett, leparkolta. Mivel Mr. Keenan inkább volt a tettek embere, mint a georgiai architektúra szerelmese, másnap reggel megérkezvén (s hogy bulldózere tolólapátját gyorsan valami tartalmas dologba vágja), nem bíbelődött a zsebében levő tervek tanulmányozásával, amelyen bejelölték az elvégzendő munkát. Számára egyértelmű volt, ha a bulldózer a georgiai kúria mellett parkol, akkor a kúriát kell romba dönteni. Buzgón munkához látott. Mikor a veszélyesen csörtető bulldózer láttán a helyi lakosok tiltakozó menete felvonult, a munkájában megzavart ember önérzetességével kiáltotta: „Félre az útból, dolgom van itt!”

Mire a rendőrséget kihívták, és azok megérkeztek a helyszínre, a Monkspath Hallból már csak egy nagy rakás kőomladék maradt.

Nem olyan „közös” piacok

„Tégy úgy Rómában, mint a rómaiak” – szól a mondás, melyet a marketing- és reklámvilág valahogy nem képes megvalósítani, pedig törekszik rá. A reklámszakemberek hatalmas pénzüsszegeket költenek arra, hogy meggyőzzék a rómaiakat és mindenkit, ők is tegyenek inkább úgy, ahogy azt a Madison Avenue ^[7]-n teszik. Ahogy a következő példákbl majd láthatjuk, vannak dolgok, amelyeket még a reklámmal sem lehet elérni.

Az 1950-es években a Pepsodent Corporation agresszív exporttevékenységbe kezdett termékeivel Délkelet-Ázsiában. Úgy vélték, ami működött az Egyesült Államokban, megteszi ezen a piacon is. Reklámhadjáratukat a régi és jól bevált jelmondatra építették: „Vajon hová tűnik a sárga, ha Pepsodentet használ a fogára?”

Napjainkban talán megkérdőjelezhető, vajon ez volt-e a legjobb módja e termék beharangozásának egy olyan piacon, ahol a vásárlók nem kifejezetten az északi típushoz tartoznak. Mindenesetre egy alelnök, aki nem áttallott elmenni a térségbe, és megtudakolni, vajh a kampány miért végződött elkeserítően jelentéktelen eredménnyel, titokzatos okot fedezett fel.

Délkelet-Ázsia sok lakója úgy rágja a bételt, mint az amerikaiak a rágógumit. Viszont a bétel lényegesen drágább a rágóguminál, és meg is festi élvezőjének fogait. Történetesen – ez a bételrágás velejárója – pirosassárgára. Ennek megfelelően a piros-sárga fog a gazdagságot is szimbolizálja.

Ugyan kinek van szüksége olyan árucikkre, amivel napnál világosabban kiderül használójának csórósága?

1960-ban a brit Imperial Tobacco Company piacra dobott egy új cigarettafajtát. Marketing szakembereik fáradságot nem kímélve témérdek felmérést és tanulmányt végeztek, és úgy döntöttek, a cigaretta neve Strand legyen, és a piacra a következő szlogen kíséretében kerüljön: „Egy

Stranddel soha nem vagy egyedül.”

A mondatot magában foglaló reklámban egy magányos és titokzatos férfi volt látható, általában csöpögő esőben bőrig ázva, amint szomorú elhagyatottságában éppen egy cigarettában talál társra.

Nem volt meglepő, a közönség úgy gondolta, ha azok, akik Strandet szívnek, többnyire az esőben állnak barátaiktól istentelen távolságban, akkor inkább nem kér belőle. S a frappáns reklám áldásos hatása jól megmutatkozott a Strand elborzasztó eladási statisztikáin. Nem véletlen...

1958-ban a Campbell Soup Company úgy érezte, végre eljött az ideje, hogy meghódítsa Európát. Nincs ebben semmi kivetnivaló, ha csak az nem, hogy a cég eltökélten hitte, az Egyesült Államok és Európa fogyasztói között az égvilágon semmi különbség nincs.

Noha jóakarató tanácsnokok figyelmeztették őket az ellenkezőjéről, a cég töretlen optimizmussal egyszerűen néhány millió tasak levesport szállított az Egyesült Királyságba eladási céllal. Nem sok, egy darab sem kelt el, ami, ugye, nem lebecsülendő pénzügyi istencsapás.

A brit háziasszonyoknak, mint kiderült, semmi tapasztalatuk nem volt a „neszlevesekkel”, és egyszerűen úgy tekintették, a Campbell leves nem más, mint drága amerikai hiábavalóság apró dobozokban.

A minden igényt kielégítő ágyairól híres Simmons & Company elhatározta, jelentős mennyiséget exportál Japánba. Eltelt négy év, és borzalmas veszteségekről érkeztek hírek.

A magyarázat pofonegyszerű. A japánok előszeretettel preferálják a futont, ami leginkább gyékényszőnyegre hasonlít. Ágyban egyáltalán nem alszanak. Négy év kellett a Simmonsnak és egy halom dollár az ablakban – hogy e néprajzi tapasztalattal gazdagabb legyen.

Járt utat a járatlanért el ne hagyj!

Mr. és Mrs. Thomas Eltham 1981 májusában elhatározták, hogy egy napra kiruccannak Doverből Boulogne-ba. Nagyon élvezték a városnézést, a bevásárlást, de mivel franciául egy kukkot sem tudtak, így a táblákat sem tudták elolvasni, eltávolodtak a városközponttól, és hamarosan eltévedtek.

„Csak mentünk és mentünk”, mondta Mrs. Eltham, „aztán egyszer csak este lett. Sokan felvettek a kocsijukba. Egyszer csak végre a pályaudvaron voltunk.”

Kétségbeesésükben Elthamék vonatra szálltak Boulogne-ban Párizs felé.

„A párizsi vonatjegy majd minden pénzünket elvitte”, mesélte tovább Mrs. Eltham. „De amikor az állomáson kiszálltunk, Luxembourgbán találtuk magunkat, és nem Párizsban. És már kedd reggel volt, és nem hétfő este.”

A luxembourgi rendőrség nagyon előzékenynek bizonyult – Elthamékot visszarakták a Párizs felé induló vonatra. A kimerült, ám rettenthetetlen pár álomba merült. Jó mélybe.

„Mikor felébredtünk”, ecsetelte Mrs. Eltham, „az ablakból látható táblákon Basel volt olvasható. A svájci rendőrség visszaküldött Franciaországba, a franciák a határ menti Belfortban azt mondták, menjünk Montbeliard-ba, ahol elérjük a Boulogne felé a csatlakozást.”

Elthamék gyalog tették meg a Montbeliard-ba vivő tizenöt mérföldet, ahol a jóságos előjáróság ingyen elhelyezte őket egy fogadóban, ahonnan megpróbáltak kapcsolatba lépni angliai családjukkal és barátaikkal.

De sajna, Franciaországban olyan bonyolult telefonálni, hogy vagy rossz számot kaptak meg, vagy foglalt volt, vagy (ha véletlenül sikerült) a barátok épp nem voltak otthon.

Elthaméknek munka után kellett nézni, hogy megkeressék a Boulogne-ba szóló két jegy árát. Csakhogy Montbeliard környékén pechjükre épp felszálló ágban volt a munkanélküliség, és a franciául nem beszélő

Elthamék, sokoldalúságuk ellenére sem találtak munkát.

Végül is a helyi rendőrségnek megesett a szíve a sanyarú helyzetben lévő páron, és egy Belfortba érvényes utazási utalványt adott nekik – azaz abba a határvárosba, ahol egy hete már jártak.

„Sötétedés után értünk oda”, emlékezett vissza Mrs. Eltham, „és valahogy megint eltévedtünk. Aztán elhatároztuk, gyalog tesszük meg a Vesoulba vezető hatvankét kilométert. Ekkor ránk mosolygott a szerencse. Egy teherautó-sofőr fölvelt minket. Pár napot Vesoulban voltunk, aztán a vonattal Párizsba mentünk.”

Elthamék most már leginkább haza akartak menni, úgyhogy a Gare du Nord felé vették az irányt, hogy vonatra üljenek. Részben a sors kiszámíthatatlansága, részben a nyelvtudás teljes hiánya miatt sajnos ismét eltévesztették a feliratokat, és a vonat, amelyikre felszálltak, feltartóztathatatlanul vitte őket Bonnba.

A német rendőrök, a rájuk oly jellemző határozottsággal küldték vissza a „csavargókat” a francia határra.

„Ekkor jóra fordultak a dolgok”, mesélték Elthamék. „Egy francia rendőr elvitt minket Boulogne-ba, ahol csak huszonnégy órát vendégeskedtünk a vámosoknál.”

Vége Elthamék Doverben voltak. A határőrök most az egyszer szemet hunytak az igencsak megnyúlt „útlevel nélküli egynapos kirándulás” ügye fölött, és nem gyakorolták kétségtelen hatalmukat letartóztatás formájában.

Elthamék ezután egy fillér nélkül és a kis kiruccanástól kimerülten hazasétáltak az utolsó huszonhárom mérföldet.

„Az előző évben Wight szigetére mentünk”, mondta Mr. Eltham, mikor ezt a feledhetetlen esetet felidézte. „A jövőben külföldre nem megyünk. Soha.”

Repülni kell!

Lehet valami a repülőgép-tervekben, mert a politikusok úgy harapnak rájuk, mint a hal a szép kövér csalikukacra. No persze általában az adófizető állampolgár az, aki az éles anyagi horgon találja magát ficáncolni, mint például a billió fontos Concorde-ügyben, amit még e válogatás egyik szerzője is kénytelen elismerni, mint nagyságrendekkel nagyobb, felelőtlenül jólelkű kormánytámogatást személyes utazásai érdekében.

1930-ban a cardingtoni Lord Thomson volt a Légügyi Miniszter, és vágyálmai netovábbját a brit léghajó, az R101 volt. Annyira, hogy elhatározta, a hajó első úti célja India lesz, holott a nagy masina kísérletei még korántsem zárultak le, és nem volt még neki légi bizonyítványa.

„Az R101 olyan biztonságos, mint egy ház”, jelentette ki magabiztosan a fedélzetre szálltában. Szomorú, de elhamarkodott volt a miniszter vélekedése: ő is a negyvennyolc áldozat között volt, mikor másnap, borongós hajnalban a hatalmas léghajó Beauvois közelében hegynek ütközött.

Hogy a II. világháború után elkerüljék az előzőhöz hasonló botlást, az Attlee kormány, Lord Brabazon vezetésével bizottságot állított fel, hogy az döntse el, milyen, a jövőre nézvést is kielégítő repülő építsen a brit ipar. Hivatalos testülethez mérten is megkülönböztetett figyelemre méltó rekordot hozott össze a bizottság. Hosszú és megfontolt tárgyalások után abban maradtak, legalább olyan nagy gépet kell építeni, ami elér a Brit Birodalom (mely birodalomban köztudottan soha nem nyugodott le a nap) legtávolabbi pontjaiba is. És olyan lassú is legyen, hogy a világ távoli pontjain lévő primitív leszállópályákra is gond nélkül landolhasson.

Az eredmény a világtörténelem legnagyobb repülő fehér elefántja lett. Brabazonnak keresztelték el.

A dugattyús motorral működő Brabazon olyan lassú volt, hogy maximális sebessége nem haladta meg egy harmincas évekbeli kétfedelűt,

és olyan nagyra sikeredett, hogy vázszerkezete saját súlya alatt összeroppant.

Sőt mi több, a sugárhajtómű – brit találmány – megjelenése az egész vircsaftot elavulttá tette, mielőtt az elkészült volna.

Mikor a Brabazont a hulladéktelepre dobták, a költsége 12,5 millió fontnál tartott. Többe nem került.

Tekintettel a Brabazon bizottság dicső hagyományaira, 1957-ben a brit védelmi miniszter, Duncan Sandys megjelentette főosztályának forradalmi Fehér Lapok kiadványát, mely hivatott volt eldönteni a brit hadsereg perspektíváját. Az elkövetkezendő években, ecsetelte bizakodóan a dokumentum, szükségtelenné válik az ember irányította repülő, és minden elvégezendő feladatot irányított rakéták látnak el, egyúttal ezek a jövő fegyverei is.

Ennek az öröme nagyszámú repülőgéptervet sutbavágtak, és minden pénzt, energiát az olyan rakétákra koncentráltak, mint a Blue Streak.

Mr. Sandys jóslata meglehetősen korainak bizonyult. A következő két évtizedben a Királyi Légierő több billió fontot fordított az ember vezette gépekre, amelyek többsége szükségképpen amerikai volt, lévén a brit megfelelőket annak idején megfontoltan elvetették. Az utódkormányok kellemetlen feladata volt a nagy garral beindult rakétatervezések leállítása.

Kár érte, hiszen annyira bíztak a Fehér Lapokban.

No nemcsak a brit meg amerikai politikusok szenvednek a drága repülő szerkezetekbe való végzetes belebolondulás betegségében. 1956-ban eldőlt, újra felszerelik a nyugatnémet Luftwaffét, ami „teljesen korszerűtlen” volt. Védelmi miniszterként Franz Josef Straussra hárult a gép kiválasztásának feladata.

Tekintve, hogy a fő követelmény egy alacsonyan szálló, földi célokra specializált gép volt, talán több mint furcsa, hogy Strauss választása a Lockheed Corporation F104 Starfighterére esett, amit direkt nagy repülési magasságú elfogó vadászgépnek terveztek. De a Lockheed megígérte a németeknek, néhány tollvonással áttervezik a gépet vadászbombázónak (mi az nekik), és így minden klappol. A repülő ára, amint abban megegyeztek, költségek plusz nyolc százalék, mindössze 400.000 dollár gépenként.

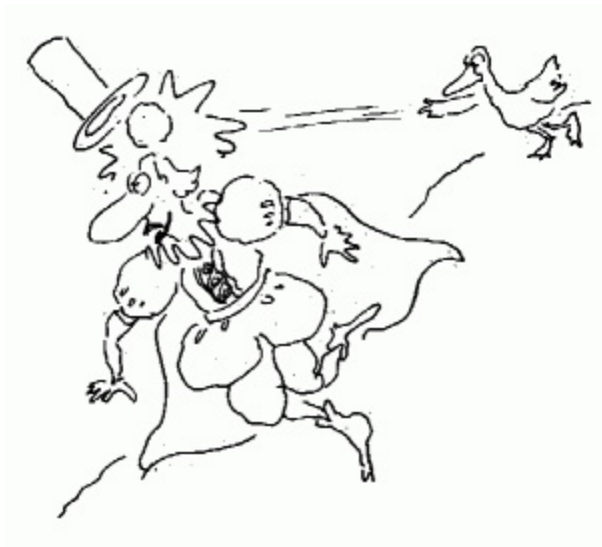
Más dolog az, hogy miután elkészült, a németeknek minden egyes F104G 1,6 millió dollárba került. Oda se neki, kicsire nem nézünk. Az ár nem volt fontos. Ami talán a derék germánokat érzékenyen érintette, az nem más, mint hogy az áttervezés egy olyan repülőt szült, ami túlsúlyos és instabil volt és különös hajlama volt kis magasságokban és figyelmeztetés nélkül dugóhúzóba menni.

A Luftwaffe pilótái – nem minden ok nélkül – hamar félni kezdtek a repülőtől, amit, ahogy az elveszett gépek és pilóták száma nőtt, elkereszteltek „özvegycsinálónak” meg „repülő koporsónak”. Jó mi?

1980. október 15-én a 195-ik német Starfighter zuhan le egy Köln közelében levő erdőbe. A legfrissebb Luftwaffe-vicc így szól: „Hogy

tehetsz szert egy Starfighterre?” „Végy egy darab földet, és várjál.” És még mondja valaki, hogy a németeknek nincs humoruk.

Kísérlet és kudarc

Francis Bacon felmászott a londoni Highgate Hillre 1626. április 9-én egy hóval töltött libával tudományos kísérlet céljából. Kíváncsi volt, a jég vajon megállítja-e a hús természetes romlását. Hogy ezt megtudja, a libát megette.

Megtudta. Meghalt hastífuszban.

Öngól

Minden államférfiúi érdem kijár François Mitterrand-nak, amiért 1981-ben elnökké választották. Ám óhatatlanul felmerül a gyanú, nem kapott-e egy kis segítséget ellenfelétől? Érdemes kissé belemerülni a részletekbe.

1973-ban, 1974-ben és 1975-ben is, az elnök Valéry Giscard d'Estaing a közép-afrikai Bokassa császártól, gyémántpipát fogadott el, miközben nem éppen szerencsés módon ez alkalmakkor Giscard-t a császár „Papá”-nak titulálta.

A Canard Enchaîné című satirikus hetilap megszerezte és leközölte a sztorit. Sok-sok kertelés után megszületett Giscard válasza a Canard állításaira: az ajándéknak nem volt „Ni la forme, ni la valeur” (Se formája, se értéke), és kijelentett, azokat állami múzeumokban helyezték el.

A Canard utánanézett. Nem történt semmi.

Erre Giscard egy tévébeszédében kijelentette, hogy véletlenül az 1980-as elnökválasztási kampány kellős közepén a gyémántot eladták, a pénzt a Közép-afrikai Vöröskereszt kapta.

A Canard utánanézett. Nincs ajándék.

Akkor Giscard újabb ténnyel állt elő: azt mondta, az ominózus gyémántot elküldték Drako elnöknek, Bokassa utódjának, mindössze pár héttel korábban, a Vöröskeresztnek szánva.

A Canard utánanézett. Giscard 114.997,- frankot küldött, ami megfelel 20.000 dollárnak, ez az összeg azonban csak egy kisebb gyémánt ára.

Tehát megnyugtatóan nem rendeződött az ügy, mert amikor Giscard gyalog hagyta el az Élysée palotát 1981-es veresége után, körülvette a tömeg, és kórusban skandálta: „Add vissza a gyémántot! Add vissza a gyémántot!”

Egy másik mese, ami arról szól, hogyan tudják a politikusok saját kapujukba juttatni a labdát, Nagy-Britanniából származik. Az I. világháború végén a társadalmi elit a négyéves borzalomra és haditakarékosságra extravaganciával és nagyarányú költekezéssel reagált.

A kirívó pénzsórás és különködés igencsak bosszantotta Stanley Baldwint, a majdani miniszterelnököt. Úgy gondolta, a gazdagoknak példát kéne mutatni takarékoságban és közösségi érzésekben.

Ennek megfelelően Mr. Baldwin, aki a felsőház elnöke volt, a gazdagok önkéntes adózását javasolta, számítva arra, hogy így évente mintegy ötvenmillió fontot lehet összehozni.

A jó példával elől kell járni elvet követve, elvállalta, hogy vagyonának negyedét visszaadja az államnak. Állami kötvényeket vett, majd elégette a papírokat, s így gyakorlatilag megajándékozta a pénzügyi tárcát.

Beau geste-je 120.000,- fontjába került. És senki nem követte példáját. Mit mondjak? Várható volt.

De ez semmi a brit történelem 1745-ös, talán legnagyobb öngóljához képest.

Történt pedig, hogy Charles Edward Stuart, azaz Bonnie Charlie herceg partra szállt a Hebridákon és zászlót bontott. Egész Skócia mellé állt, Edinburgh elesett, seregei délnek vették az irányt.

December 6-án Derby alatt haditanácsot tartottak, ahol a herceg, tanácsadóinak nagy nyomásának engedve a lehető legszerencsétlenebbül döntött: visszavonul. Inkább London ellen kellett volna vonulnia, ahol, bár ezt a herceg nem tudhatta, ellenfele, Hanoverian ^[8] már összecsomagolta holmiját. Mindegy, gondolta, trónjának már úgyis löttek.

Mikor a Stuart-sereg visszavonulásának híre Londont elérte, a Hanoverianok sebtében kicsomagoltak, és „Mészáros” Cumberland, György király fiának vezetésével azonnali üldözőbe vették Bonnie herceget és földijeit.

1746. április 16-án utol is érték őket Cullodennél.

Semmi kétség afelől, hogy az „Arany Öngól Díj” mégiscsak egy kevésbé romantikus embernek, Richard Milhous Nixonnak jár. Ő határozott úgy, hogy a Fehér Házat hangra bekapcsoló Sony magnókkal lássák el. És lőn. A magnófelvételeket őrző szalagok, remélte, híven tudósítják az utókort történelmi szerepéről.

Meg is tették.

(Képaláírás: VÉGKIÁRUSÍTÁS!! Minden magnetofon... – A szerk.)

Jó szimat kell a szenzációhoz

Eloszlatunk egy hiedelmet: nem minden sajtóorgánumban nyert a Watergate-ügyön.

1974-ben Charles Thierot, a San Francisco Chronicle tulajdonosa elutasította egy cikksorozat egyidejű közlési jogát, mely sorozatot a Washington Post épp akkor hozott, s mely a Watergate hotelbeli demokratapárti főhadiszálláson történt, és egy magyarázat nélküli betörésről szólt.

„A nyugati partot nem fogja érdekelni a sztori”, mondta, ezzel az eszement nagyvonalúsággal megengedve, hogy riválisa, az Examiner kaparintsa meg a jogot, mindössze 500 dollárért.

Érdek-összeütközés

Egy híres török birkózó, Juszuf Izmaelo, 1898-ban Amerikában vendégszerepelt, és tekintélyes summát szedett össze.

Menedzsereinek és támogatóinak tanácsa ellenére úgy határozott, nem bízik senkiben, csak magában, a pénzen aranyat vásárolt, amit mindenhová magával cipelt.

Egyszer aztán elhatározta, visszatér szülőföldjére, Törökországba, hogy nehezen szerzett keresetével bearanyozza öregkorát. A Burgoyne nevű hajó, melyen hazafelé tartott, útközben a vízvonaltól alatta léket kapott egy zátonyon.

Bár a többi utas túlélte a hajótörést, még Izmaelo birkózóereje sem volt képes arra, hogy fönntartsa magát – elnyelte a mély, aranyrudaival egyetemben.

A cégmenedzsment mellékíze

Egy leleményes cég, a Celanese Corporation 1965-ben elhatározta, ideje beszállni az európai papírüzletbe. Ügyesen megszerzett egy hatalmas eukaliptuszültetvényt Szicíliában, gondolván, hogy a bőséges fatermésből csinál papírpépet.

Fa van, indulhat a munka. A Celanese Corporation irigylendő vehemenciával nekilátott a fafeldolgozó fölépítésének. Seregnyi szorgalmas munkanélkülit juttattak soha nem remélt munkához, és a famalom rekordidő alatt büszkén pompázott az ültetvény közepén.

Csak akkor szegte villámcsapásszerű bénultság a derék fások kedvét, amikor a szakértőgárda némi késéssel Amerikából megérkezett. Ezek a fineszes profik, mielőtt a malom üzemét beindították volna, nem bírták kíváncsiságukat legyőzni, és kekec módon kiruccantak magára az ültetvényre. És mit láttak fürkésző szemeik? Frissen ültetett, csenevész, pár hüvelyk magas csemetéket szép sorban. Nem volt nagy kunszt ezekután

megállapítani, legalább egy generáción át alkalmatlanok az ifjonc fácskák papírgyártásra.

Hogy a malom öröljön, a papírmasszát Kanadából kellett importálni – uszkve húsz évig.

Egy évvel eme akció után a Celanese vesztesége meg bírta haladni a 77 millió dollárt.

Ez volt a cégmenedzsment újvilági stílusban. De a jó öreg Európában sem jobb a helyzet. Pár évvel ezelőtt egy szédítő tempóban fejlődő ultramodern konglomerátum szafari- és állatkertet csapott érdekköréhez.

Már kezdettől fogva elmés ötletekkel kívánta javítani a szolgáltatásokat és a profitszintet az új vezetés. A szerződésen jószerivel még meg sem száradt a tinta, amikor a főnökség végigfuttatta üzleti tekintetét a számlákon, megakadt egy nagyobb tétel narancson és banánon. „Most nincs itt a szezonja, ezek a gyümölcsök túl drágák ahhoz, hogy egyszerű állatok megegyék. Marharépat kapnak!” – szölt az ítélet. A szóban forgó, jobb sorsra érdemes állatok éppen a zöldellő dzsungelből jöttek, ahol általában állandóan szezonja van a gyümölcsnek. Bármennyire éhesek voltak is, semmivel sem bírták jobban megemészteni a marharépat, mint mondjuk, a kősziklát. Hála az üzleti megfontolásnak, hamarosan ki is múltak a nyomorultak.

Evolúció-Vezetés: 1-0.

A fenti műintézetben arra a gondolatra jutottak, hogy vidramedencét építenek, kiaknázván e kis szőrös állatok népszerűségét, mely az akkor épp sikerrel futó, Ring of Bright Water című filmből táplálkozott. A vidrák pancsolási szokásait figyelembe véve, méregdrágán építettek, s hogy az állatokkal kapcsolatos ismereteik miatt be ne csődöljenek, egy jónevű állatkereskedést bíztak meg az ifjú vidrák beszerzésével.

Lett is vidra elég, ám felettébb sajátosan, nem éppen vidrához való módon viselkedtek. Fogták magukat, és szépen besétáltak aludni mély, elzárt odújukba. Megtagadtak viháncolást, ugrándozást és egyéb vidraságot, apátiába döntve a szép számmal összesereglett, vidrázásra kiéhezett népséget.

A kétségbeesett vállalkozók szakértők után szalajtottak, s kikérdezték véleményüket – meg is kapták. Eszerint az igazgatóság volt olyan botor,

hogy a céljához a legrosszabb vidrafajtát választotta. Minden vidra elsősorban nappali állat; kivétel ez a fajta, ami nappal még a mancsát sem mozdítja.

A főnökség vérig volt sértve. A vidrák úgyszintén. Három hétig túrték a közönség zajongását meg a ricsajt, egyszer csak megvárták, míg leszáll az est, majd surranó lábcskáik nyomát bottal üthették.

Úgy tudjuk, boldogan és egészségesen élnek a közeli erdő csendjében.

Evolúció-Vezetés: 2-0.

Nem ijesztette azonban el az állhatatos céget a fenti fiaskó sem. A főnökség kitalálta, hogy az általános felújítás keretében újrafesti és kicsinosítja a pingvinmedencét. „Az általános hanyagság kifejezője”, állították, „hogyan olyan piszkos meg kopott. A közönség ennél többet vár el.”

Több gallonnyi festéket hozattak a sarkvidéki hatást biztosítandó, nem is csekély, de még elfogadható összegért.

Másnap a teljes, drága pingvinfalkát lábukkal az égnek találták – szerencsére nem pusztultak el, csak átmenetileg megvakultak. Szegény állatok argentin pingvinek voltak, a szürke sziklához voltak szokva, s nem viselték el a mesterséges technicolor tundrát.

Evolúció-Vezetés: 3-0.

Ó, természet...

Az ökológiai egyensúly kifejezetten olyan terület, ahol a döntések jellemzően ütnek vissza, általában váratlanul – és igen kellemetlenül.

Például amikor Teddy Hughes mester és családja az ausztráliai Új-Dél-Walesben letelepedett, Teddy magával hozta kedvenc házinyusziját, akit Cotton Tail-nek, Gyapjasfarkúnak hívott, s aki megérkezésükkor kiváló egészségnak és „áldott állapotnak” örvendett.

Ha már Ausztráliában volt, Cotton Tail a szabadságot választotta, s mivel természetes ellenségek nem háborgatták, egy nyúttól leginkább elvárható módon, világra hozta számtalan utódát.

Mr. Hughes jószívűségének egyenes következményeként a nyulak elárasztották Ausztráliát, s az 1960-as évekre a déli kontinens minden bizonnyal első számú istencsapása lett belőlük. Szaporodási kedvük évente a farmerek dollármillióit emésztette fel.

Ugyancsak nyúl-ügy. Egy francia gazdának elege lett a nyulakból, s megfertőzte a jámbor kétfülüeket saját pestisükkel, az Európában addig ismeretlen myxomatosisszal. (Valahogy úgy, ahogy a gyarmatosító Cecil Rhodes fertőzte meg a bennszülötteket szántszándékkal a kanyaróval.)

Európa majd' teljes nyúlállománya pusztult el szörnyű kínok között, míg megjelent egy rezisztens kalánfűlű törzs, mely aztán annál gyorsabban szaporodott el, mint annak idején megbetegedett elődje. Hiába, a nyuszi jámbor jószág, de fialás tekintetében hajlíthatatlan.

Az ember joggal hiheti, e kemény leckékből sem tanult dr. Warwick Kerr, a braziliai Sao Paulo Egyetem professzora. A doktor úr úgy gondolta, a csökkent brazil méztermelésre ugyancsak ráférne egy kis lökés. Első lépésként kiderítette a professzor, mitől kevés a méz. Nem is gondolnánk, noha kézenfekvő: A brazil méhek nem elég szorgalmasak. Nyilvánvaló, fel kell váltani a lusta típusokat egy energikusabb és termelékenyebb méhfajra.

Genetikus lévén, dr. Kerrnek semmiség volt a probléma gyökeres megoldása. 26 méhkirálynőt importált Afrikából, és hasonlatosan ama klasszikusnak számító Micsurin kollégájához, összevissza keresztezte ezeket egy kéznél lévő olasz méhtörzsszel.

Az eredmény lenyűgöző volt, eleddig nem tapasztalt, kegyetlen zümmögő fajtát sikerült összegányolni, amitől még ő is meglepődött. Jelesül, ezek az egyedek olyan különleges fullánkkal voltak fölfegyverkezve, melynek egyszeri dőfése emberre, állatra egyaránt

halálos veszélyt rejtett.

A baj nem jár egymagában, tartja több nép bölcs mondása, s ez realizálódott is, amidőn dr. Kerr 40.000 méhe kiszabadult. A pánik leírhatatlan volt. S a következmény is: Brazíliában 150 embert és számtalan állatot sikerült halálra csípniük a szorgalmas zümiknek. Mellesleg, a méztermeléssel akkor nemigen törődött senki.

Ez mind infantilis játéknak tűnhetett volna Nagy Kasipur, Arunadnapura királya számára, aki i. sz. 300 körül elhatározta, forradalmasítja országa (a mostani Srí Lanka) mezőgazdaságát egy bonyolult öntözési és tározórendszerrel, amit ciszternának nevezett el.

Tervének sikeres voltát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az eleddig az ismeretlenség homályában megbúvó székhelyét virágzó várossá fejlesztette a korszakos ciszterna jótékony hatásának köszönhetően.

Híre egészen Rómáig eljutott, ahonnan követek jöttek, hogy megcsodálják az erős, de titokzatos keleti nagyságot.

Hát igen, csak hogy a kreatív lelkületű uralkodó nem számolt a ciszterna egy másik, kevésbé jótékony hatásával. Ahol ciszterna van, ott moszkító is. Ezt nem tudta a jó Kasipur. Aztán megtudta, és egész Ceylon is.

Később azt is, hogy a moszkítók egyik fő tulajdonsága: mérhetetlenül elszaporodni a ciszternák nyugodt vizében. Arra azonban még a legpezzsimistább udvari béljós sem számított, hogy ez az ismeretlen vegetáció nem jár egyedül, vele van a malária. A malária pedig nem teketóriázott, egy emberöltő alatt kipusztította a teljes civilizációt.

Fenti önindukált borzalmak mind másodosztályúvá törpülnek egy hatalmas szovjet „eredmény” mellett.

1928-ban Sztálin első titkár olyan öt éves tervet bocsátott ki, mely nem kevesebbet irányzott elő, mint az orosz mezőgazdaság gyökeres forradalmasítását. A terv nagyrészt a biológus Krofim Gyeniszovics Liszenko genetikai elképzeléseire mint pillérre támaszkodott.

Liszenko földre söpörve a biológia több évszázados tapasztalatait, úgy gondolta, egy generáció alatt megváltoztatja a haszonnövényeket, s azok így sokkal több termést hoznak majd. Igaz, Liszenko a Szovjetunió Hőse volt, mely kitüntetést bizonyára nem kiváló elképzeléseiért kapta. Hacsak

egy grandiózus tévedésért akkoriban nem osztogattak plecsniket.

Ki tudja...

Hibás elképzelései nagy szerepet játszottak abban, hogy az ötéves terv a történelem legnagyobb ember elkövette katasztrófája lett.

Mintegy tízmillió ember halt éhen. Ahelyett, hogy magát, vagy inkább Liszenkót átkozta volna el, Sztálin a sokat szenvedett népre támadt, példa nélküli tisztogatásba fogott, s szokása szerint oroszok további millióit likvidálta.

Fogd a pénzt, és vidd

Egy nigériai üzletember, Kizito Idehem 1981, augusztus 23-án londoni bankjából készpénzben kivett 241.000,- fontot. Ezt az összeget egy fekete táskába helyezte, és beült Kevin Butler, egy üvegszemű és riadt arcú, Finsbury Parkban lakó ír származású taxis kocsijába.

Félúton végcélja felé, üzletemberünk elhatározta, még gyorsan beugrik egy üzletbe, és meg is kérte a sofőrt, hogy várjon rá egypár percet.

Mr. Butler azonnal a gázra lépett, és a 241.000,- fonttal, üvegszemével, riadt arcával együtt nyomtalanul felszívódott.

Vannak dolgok, amin csodálkozni lehet, és vannak, mint a fenti eset is, amin csodálkozni hülyeség.

Nem mind ezüst, ami fénylik...

Nelson Bunker Hunt és testvére, Herbert, hála a családi üzletnek, igencsak jómódúak voltak, még texasi mérce szerint is. Ám 1979 őszén belefogtak egy tervbe, hogy gyorsan még gazdagabbak legyenek.

Arab partnerek segítségével nekiálltak, hogy megszerezzék a világ teljes ezüstkészletét, felvásárolva minden piacon megjelenő „ezüsttelért”.

Amire a kapzsi testvérpár rájött, az a nemkülönben kapzsi USA-kormánynak is szöveget ütött a fejébe, és tekintve az ezüst fontos világgazdasági szerepét, Washington nem volt elragadtatva a testvérpár tervétől. Nelson és Herbert sajnálatos pechjére.

Amint a Huntök befejezték vagyionuk tekintélyes részének befektetését az ezüstpiacon, Samu Bácsi egy huszárvágással megváltoztatta a nemesfémekkel kapcsolatos magánbefektetésekre vonatkozó jogszabályokat.

Hunték rekordot döntöttek, még ha nem is abban a számban, amelyikben akartak.

Magánakciójuk veszteségét bizonyára ezüsttel írják majd a történelemkönyvekbe. Csak egy mit sem bánó Nelson volt képes arra, hogy semmibe vegye az átmeneti ijedelmet: „Egy milliárd”, rántott egyet a vállán, „már nem annyi, mint szokott lenni.”

Vietnam

Gyagyások tanácsa

London Camden kerületében 1978-ban luxus lakótelepet építettek. Innovatív lelkületű építészek elhatározták, hogy különleges központi fűtést szerelnek be, mely mind a háromszáz lakást falba épített csővezeték segítségével fűti. Ezzel a technikai újdonsággal kívánták a jövőendő lakókat meglepni.

Sajnálatos módon a „forradalmi” fűtésrendszer ellenállt a tervezők elképzeléseinek: Nem működött.

Nyáron a dögmelegtől szédelő lakók képtelenek voltak a fűtést elzárni vagy az ablakokat kinyitni, melyeket szándékosan lezártak az építkezés végén – úgyhogy megfőttek. Télen a jéggé dermedt lakásokban nem lehetett a fűtést feljebb csavarni, teszem azt 0 fok fölé, és más fűtésre nem lehetett számítani – úgyhogy megfagytak.

Végül, elismerve a kudarcot, a tanács átköltöztette a legjobban szenvedőket. Az egész buli potom húszmillió fontba került.

1963-ban Leeds városa belefogott egy 1,25 millió fontba kerülő uszoda építésébe, nemcsak azért, hogy Leeds lakóinak sportlehetőséget kínáljon, hanem hogy Leeds is bekapcsolódjon a nemzetközi versenyek rangos és „hasznos” világába.

A városatyáknak különösen a Nemzetközösségi Játékokra fájt a foguk. Így aztán építésznek megfogadtak egy bizonyos John Poulson Pontefractból, aki csak építész diplomával nem rendelkezett, de mondták róla, hogy jó ember, és sok barátja volt.

Az 1967-es uszodamegnyitón a polgármester, Lawrence Turnbull ezredes azt mondta: „Az uszoda Észak fontos úszóeseményeinek mekkája lesz.” Lehetett volna szerényebb a joviális ezredes, ugyanis a medencét – minő véletlen – történetesen túl kicsire méretezték ahhoz, hogy megfeleljen a nemzetközi szabályzatokban foglaltaknak, s így le kellett mondani a vágyott olimpiai szintű versenyek rendezéséről.

Hát istenem, pancsolnak majd a leedsiek, mondhatnánk, ám de nem,

mert a tető berogni készült felettük. Na és? Minek ez a luxus, tető nélkül is lehet úszkálni. Így van, csak hogy a medence is kilyukadt.

Ja és a kár: 278.000,- font.

Irány Mexikó

A nyugati „civilizáció” 1517-ben érkezett Mexikóba, mikor egy maroknyi spanyol expedíció Cortes vezetésével partra szállt Veracruzban, azzal a céllal, hogy meghódítsa a mesés gazdagságú Újvilágot Spanyolország királya nevében.

Montezuma Xocoytzin, az aztékok, egy erős és civilizált törzs királya, úgy határozott, hogy a spanyolok a fehér azték isten, Quetzalcoatl reinkarnációi, és megtiltotta népének, hogy a spanyoloknak ellenálljanak, amint azok a főváros, Tenochtitlán felé masíroztak komótosan. Így az azték birodalom, ukmukfukk, elbukott.

Eközben Montezumát saját népe halálra kövezte, attól az egyszerű népi gondolattól vezéreltetve, hogy ha már a spanyolok ellen nem harcolhatnak, legalább eszement királyukat üssék agyon.

Montezuma olyan példával szolgált, ami aztán nem korlátozódott a mexikói történelemre.

Egy évszázaddal ezelőtt például nagy hóbort volt az új nemzetek körében, hogy egy arisztokratát vagy uralkodósarjat „kölcsonözzenek” valamely régi, európai dinasztiából, hogy az elismerést és hagyományt teremtsen cseperedő országuknak. Ebben az időben hívták meg Lord Derbyt Görögország trónjára: az udvariasan elzárkózott az uralkodás elől, mondván, szívesebben marad inkább Derby grófja.

Egy másik, igencsak jeles egzisztenciának szintén följánlották a királyi palástot. Az 1920-as években albán delegációt küldtek Nagy-Britanniába oly utasítással, hogy addig kutassanak, amíg nem találnak bölcs és erélyes királyt. Első londoni éjszakájuk során egy klubban összeismerkedtek egy ott unatkozóval, és megkérdezték, ki az ország legnagyobb hatalommal rendelkező embere.

„Lord Northcliffe”, felelte az, megnevezve a híres sajtómágnást. A küldöttség el is ment a Fleet Streetre, a Daily Mailnél beszéltek Northcliffe-fel, és felkínálták neki a trónt. Ő visszautasította.

Meglehet napjainkban Rupert Murdoch vagy Dan Rather is ezt tenné, ha felajánlnák nekik mondjuk Csád királyi címét.

A fentiek előtt egy emberöltővel, 1863. április 10-én Habsburg Miksa főherceg bezzeg lelkesen elfogadta a mexikói császári címet az országot és Mexico Cityt meghódító III. Napóleontól.

Az új alattvalók nem annyira díjazták az ötletet, mint a franciák. Ez utóbbiak, sejtven valamit az utódlás körül, előzékenyen katonasággal is ellátták Miksa császárt, hogy hatalmát gyakorolhassa a harcias mexikóiak fölött.

Igen ám, csak amikor az Egyesült Államok kievickélt a polgárháborúból, erősen tiltakozott a kertje végében zajló császári jövésmenés ellen, és a franciákat visszavonulásra kényszerítette.

Miksa is megadta magát a sorsnak és a Juárez tábornok vezette mexikói liberális csapatnak. Miksát 1867. június 19-én kivégezték. Becsültére váljon – mint ahogyan a címet –, bátran és büszkén vállalta a halált is.

Víz a híd fölött

Az olasz hatóságokat az a hír ébresztette 1966. november 3-án éjjel körül, hogy az Arno folyó kilépni készül medréből, és hogy Firenze lakóit nem ártana azonnal kitelepíteni.

A felelős miniszter, Taviani úr határozottan úgy döntött, hogy nem tesz semmit.

Ha a nép megneszeli a veszélyt, a városból kivezető utak biztos bedugulnak, mivel az emberek autóikkal menekülnek majd, érvelt a miniszter úr. Nem szólva arról, hogy a kiürítési parancs felesleges pánikot is kelthet, amit mindenáron el kell kerülni. Ezzel visszatért ágyába.

Az Arno rendszeren át is törte a gátakat.

Némiképp hasonló helyzet alakult ki 1888 novemberében, mikor az Allegheny hegyekben levő South Fork Halász és Vadászklub vezetése amellet döntött többször, hogy visszautasítja a Cambia Iron Company ajánlatát. A jóindulatú cég szerette volna megjavítani a South Fork tárolót feltöltve tartó vízzáró gátat.

A zsilipeket márpedig soha nem szabad megnyitni, érvelt az ellenző vezetés, mert az a gazdag klubtagok által oly nagyra értékelt halakat és a poétikus csöndet megzavarná. S ennek nem lehet kitenni a legjobb pittsburghi családokhoz tartozó klubtagok érzékenységét.

1889. május 31-én egy hatalmas felhőszakadás a tavat tárolóképessége felső határáig megtöltötte. Délután 3 óra 10 perckor megnyílt a gát, és egy vízfal – mint holmi skatulyát – elsöpörte Johnstownt.

Kétszázhusz ember, köztük sok Halász és Vadászklub-tag fulladt vízbe.

Megtervezett gazdaság

Nigéria kormánya 1974-ben gondolt egy nagyot, és belefogott a „Nigéria Harmadik Nemzeti Felemelkedési Terv” véghezvitelébe, melynek célja lett volna, hogy egy csapásra a legfejlettebb nyugati országok színvonalára emelje a vegetáló államot.

A tervezők úgy számolták, a terv által előírányzott utakhoz, repülőterekhez, katonai létesítményekhez mintegy 20 millió tonna cementre lesz szükség.

Ezt aztán annak rendje és módja szerint megrendelték teherhajón történő szállítással a világ minden tájáról. Jön majd csőstül az a jó cement, és rendesen kipakolják a lagosi kikötőben – képzelték az országvezetők.

A mindenre gondoló nigériai vezetők csak azzal a látszólag jelentéktelen ténnyel nem számoltak, hogy Lagos kikötője mindössze napi kétezer tonna fogadását tette lehetővé. Ha mindennap dolgoznak, huszónhét évig tartott volna csak a cement kirakása a hajókból, melyek Lagostól tisztas távolságra várakoztak a tengeren. A hajókban a világ „cementtermésének” a harmada pihent, s nagy részük ez idő alatt bebizonyította kiváló minőségét: belekötött a hajókba.

Nyílt vizeken

Bruce Ismay, a White Star Line hajóstársaság elnöke 1910-ben úgy ébredt, hogy nincs mese, ő egy tekintélyes, új zászlóshajót építtet.

Úgy gondoljuk, a hajó elsüllyeszthetetlen, jelentette ki a társaság elnöke, amikor a hajót első, New Yorkba vezető útjára bocsátotta, s mely hajó előkelőségekkel és fontos személyiségekkel telt meg.

Olyan magabiztosak voltak a White Star Line emberei, hogy a fedélzetre mindössze jelképes számú mentőcsónakot raktak.

A hajó neve Titanic volt.

A balsorsú Titanic átka még napjainkban is hatni látszik. Lord Lew Grade 1979-ben fogott bele sikeresnek a legjobb indulattal sem mondható filmjébe, Emeljük ki a Titanicot címmel.

A költségét többre becsülték, mint eredetileg a mélység hatalmas óriásáét.

Lord Grade bánatosan közölte az elkeseredett részvényesekkel: „Kiemelni a Titanicot... – olcsóbb lett volna az Atlanti-óceán lecsapolása.”

Az utolsó fillérig

Folytassuk a film világával, akad itt is bőven szemelgetnivaló jó és rossz döntésekből.

1972-ben egy fiatal rendező, George Lucas tervbe vett egy filmet, amelynek Amerikai graffiti lett a címe. A költségvetés minimális volt: 700.000,- dollár. Az United Artists a támogatás mellett döntött – aztán visszalépett, mikor a forgatókönyv elkészült. Az American International Pictures sem segített, mondván, kereskedelmi szempontból elfogadhatatlan.

A Universal is elutasította, ám az utolsó pillanatban meggondolta magát.

Az American Graffiti minden idők legnyereségesebb filmjei közé tartozik.

A Graffitin felbuzdulva Lucas úgy határozott, következzen egy sci-fi film, amit kísérletképpen Csillagok háborúja ^[9] néven emlegettek. Bár első filmje sikeres volt, Lucas ezen terve úgy tűnt, befuccsol, senkinek, még a Universalnak sem tetszett.

Pár hónappal később a langyos Twentieth Century Fox hajlandó volt némi pénzt a fejlesztésekből kockáztatni. De az anyagiak nagy részét Lucasnak kellett előteremtenie, mivel az összes nagy hírű filmvállalat szembehelyezkedett ezzel a mozival.

Mire a film elkészült, Lucasnak egy krajcárja sem maradt, érthetően el volt anyátlanodva, bár ő, és nem a Fox volt az, aki gyakorlatilag birtokolta a filmet és a folytatások jogát.

Az 1977. májusi bemutató után négy hónap alatt 134 millió dollárt hozott a Csillagok háborúja. Az első év nyeresége meghaladta a 300 milliót. A bemutatót követő évben a folytatás, A Birodalom visszavág, további 200 milliót termelt.

A rossz döntések királya, a könnyűlovassági parancs

A Tizenegyes Huszárok, a híres könnyűlovasság parancsnoka Cardigan grófja volt.

Katonaságnál nem éppen szerencsés, ő a lehető legrosszabb viszonyban volt előljárójával és egyben sógorával, Lord Lucannel, aki, hogy ő se maradjon el, ki nem állhatta a saját előljáróját, a brit csapatok főparancsnokát, Lord Raglant.

Történt egyszer, hogy amikor Lord Cardigan egy szűkszavúan megfogalmazott parancsot kapott, miszerint támadja meg az orosz ágyúkat, vissza kellett volna kérdeznie: Melyik ágyúkat? Képtelen volt rá. Igaz, ő megkérdezte a futárt, de azt pechjére a legrosszabb pillanatban lőtték le, éppen mikor az irányt mutatta volna.

Íme, az utolsó Brundell, morogta őlordsága, s egyszerűen megindult a legközelebbi tüzérállás felé, nem törődve azzal, csapata követi-e őt. A csatában a könnyűlovasság mindent megtett, amit tehetett, csakúgy, mint a kozák tüzérek. Az eredmény: A briteket kis híján elsöpörték.

Raglan elrémülten figyelte a hadiesemény ilyen állását magaslati helyéről.

„Ne aggódjon”, mondta egyik szárnysegédje, ezzel nyugtatgatva a biztosan bekövetkező katasztrófát illetően, amelyért majd az felel, „Ez semmi Chillanwallához képest.”

Azt nem jegyzi a krónika, Raglant ez a megjegyzés megnyugtatta-e, de a szorgos kutatás kiderítette, a szárnysegéd szavai az 1849-ben, a szikh háborúban vívott chillanwallai csatára vonatkoztak. Az elmaradhatatlan turbánjaikat viselő szikhek sok, rosszul vezetett brit katonát megöltek. A holttesteket állítólag a szikhek úgy eltorzították, hogy az arcok gúnyosan vicsorogtak a szemlélőre; példátlan vereség volt.

Persze a példátlan talán nem is a legjobb kifejezés. A katonai döntések az idők kezdete óta kiszámíthatatlanok.

A brit hadvezetés a kezdetektől számítva sem vett éppen repülőrajtot.

449-ben Britanniai Vortigern király, akinek a Pict családdal volt némi elszámolnivalója, elhatározta, támadáshoz segítségül hívja a szász Hengist és Horsa testvérpárt.

Miközben a szászok könnyedén szétverték Pictéket, megjegyezték, hogy a „britek szóra sem érdemesek, de a föld kiváló”. Elküldtek hát rokonaikért és barátaikért, a jütökért ^[10] és angelekért Germániába. Együtt aztán – nem szép dolog – hajdani munkaadóik ellen fordultak, és 455-ben, ahogy az náluk szokás, le is győzték a királyt az aylesfordi csatában.

Állítólag a derék Horsa is ekkor vesztette életét, a családból Hengist maradt meg, ő lett ama angolszász dinasztia első tagja, mely a következő hatszáz évben uralkodott.

1034-ben, a leghűbb és legvénebb alattvalójának tanácsa ellenére Canute király megpróbálkozott egy komoly előképzettséget kívánó akrobatamutatvánnyal, ami legnagyobb sajnálatára, végül visszafelé sült el.

Egy másik uralkodó kollégája, nevezett Caligula, a vizekkel keveredett nézeteltérésbe i. sz. 37-ben. Felettébb bosszantotta, hogy nem bírt a Csatornán átkelni és elfoglalni Britanniát. Jobb ötlete éppen nem lévén, embereit beparancsolta a jeges vízbe, hogy azok megkardlapozzák a hullámokat. Aztán saját normái szerint jegyeztette le Oceana legyőzését.

A császár később a lovát tette meg konzulnak. A történetírók nem szólnak arról, vajon a ló nem próbálta-e meg őt felrúgni ^[11].

Ettől fogva a birodalmi katasztrófák századokon át változatlan hevességgel követték egymást.

1842 januárjában Lord Elphinston tábornok, akit Kabulban legyőztek az afgán emír vérszomjas katonái, minden, az afgánok megbízhatatlanságára vonatkozó jótanács ellenére végrehajtott egy biztosnak látszó utasítást, és visszavonta 16.500 fős, erős helyőrségét a hágókon át Jalabadig.

Elphiston neki is indult – csak hogy lemészároltassa teljes legénységét, miközben azok a hágó leküzdésével foglalták el magukat. Sikerült is, egy szál híján. Nevezett „szerencsés” egy bizonyos dr. Brydon, az egészségügyi alakulatból. Noha a vérfürdőt éve megúsza, a nyomorult, összeszurkált, összeszabdalt ember, testében lándzsákkal, mint egy

megszúrt disznó érkezett Jalabadba, ahol, miután bevonszolta magát, összeesett és meghalt.

A történész Sir John Kaye így írt: „Ez olyan tragédia volt, melynek szörnyű vége a világtörténelemben példa nélkül való.”

Nem meglepő, ilyen vezetők mellett Indiában a dolgok rosszról még rosszabbra fordultak.

1857-ben a dicső Kelet-indiai Társaság, seregének 223.000 szipoj katonáját egy új típusú Enfield puskával szerelte föl.

Ebbe olyan, zsírozott bőrből való patron kellett, mely tüzelés előtt muszáj volt átharapni és a nyílásba tenni. Hamar szárnyra kelt a rémhír: a zsiradék marha- és disznósírból van. A szarvasmarha, jobbak tudják, szent állat a hinduk, a moszlimok pedig a sertéshúst tekintik tisztátalannak. Mindkét vallás katonái úgy vélték, tisztátalanok és átkozottak lesznek, ha új fegyvereiket használják.

1857. május 10-én, egy derűs vasárnapon, a Delhi melletti Meerutban a Második Bengáli Gránátosok 85 katonája sajnálkozó kifejezéssel és könnyfakasztó magyarázatok közepette megtagadta új puskája megtöltését.

A parancsnokoló tiszt, W. W. Hewitt tábornok megismételte a Tölts! parancsot, majd, mikor katonái újfent nem engedelmeskedtek, letartóztatta és bebörtönöztette saját embereit.

Még aznap társaik, akik egy helyi bordélyban pihenték ki fáradalmaikat, otthagya az ígéretes szórakozást és a nőket, elindultak föllázadni és kiszabadítani bebörtönzött bajtársaikat.

Napokon belül a teljes kelet-indiai hadsereg föllázadt. Az ezt követő indiai fölkelés során mindkét fél részéről elhallgatott atrocitások követődtek el. Amit tudunk, tízezrek: indiaiak és angolok estek áldozatul.

A Brit Birodalom más részein hasonlóan éles eszű generálisok vigyázták a dicsőséget. 1879. január 22-én a Lord Chelmsford vezette sereg körülvette a királyuk, Cetewayo vezette zulukat Isandhlwana alatt. Az angolok olyannyira bíztak a szembenálló tudatlan, meztelen barbárok feletti győzelemben, úgy gondolták, nem érdemes előre felnyitni a vaspántokkal lezárt fa lőszeres ládákat. Sőt mi több, léhaságukban elfelejtettek a ládanyitáshoz alkalmas szerszámokat hozni.

Mikor az egyéni lőszer elfogyott, a katonák természetesen nem lőttek

tovább. A zuluk mindenkit lemészároltak. Sok holttestet leszakadt körmökkel találtak meg, ezek a körmök a reménytelen ládanyitogatáskor szakadtak le.

A világ minden részén – tetszőleges összetételű – halálos koktélnak bizonyult a túlzott magabiztosság és a bennszülöttek megleckéztetésének ellenállhatatlan vágya.

Mikor 1836-ban William Travis úgy határozott, feltételezett jogai alapján elfoglalja a Mexikói Köztársaság területét, és rettenthetetlen csapatát Alamo alatt összegyűjtötte, nos, aligha a kapott végeredményre számított.

George Armstrong Custer hasonlóan elbaltázott kísérletet tett a bennszülöttek kioktatására 1876-ban. A jó tábornokot egy nagy büntetőexpedíció vezetőjeként küldték Ülő Bika, sziú nagyfőnök felségterületére. Az események során azt a parancsot kapta, fokozatosan nyomuljon előre, és az előzetes egyeztetés szerint találkozzon kollégája, John Gibbon tábornok katonáival.

Igen ám, de a közismert forrófejű Custer tábornok a parancsot figyelmen kívül hagyta, és úgy döntött, egyedül vág neki a sziúk földjének.

Nyugodt előnyomulás helyett a tábornok erőltetett menetben közelítette meg a Little Big Horn folyó völgyét. Itt egy jól megerősített, nagy indián falut talált. A tábornok nem hezitált, haladéktalanul kiadta a parancsot: „Roham!” Katonái inkább vágytak egyet pihenni, talán aludni is az éjszakai menetelés után, de a parancs az parancs.

Még két oppurtunista indián vezetője, Mitch Boy és Bloody Knife figyelmeztették Custert, hogy a sziú falu túl nagy és túl jól felfegyverzett ahhoz, hogy lerohanhassák egy sikeres villámtámadás reményében. Custer tábornok ugyanakkor meg volt győződve, hogy a Hetedik Lovasszázad képes bármilyen indián sereg elagyabulására, és minden jótanács ellenére támadott.

A kioktatás váratlan fordulatot vett: A tábornok kapott leckét az indiánoktól.

Még a huszadik században sem enyészik el egykönnyen a rossz szokások iránti hagyományörző vonzódás.

A harmincas években a Brit Védelmi Vezérkar meg akarta oldani a

távol-keleti gyarmatok védelmét. Szingapúr szigetét jelölte ki bázisnak. Nehézfegyverek hatalmas mennyiségét szerelték föl, biztosítandó, a sziget a nyílt tenger felől bevehetetlen legyen, s egy óriási támaszpont is épült, hogy oltalmazza a flottát, melyet háború esetén innen indítanának el.

Fel sem merült annak a lehetősége, hogy Szingapúr megtámadható Malájföld felől is, mellyel egy töltés kötötte össze. Erről úgysem jön ellenség, biztosították a tekintélyes stratégák a feljebbvalóikat, mert a maláj partok annyira sziklásak, hogy modern seregeknek leküzdhetetlen akadályt jelentenek. Az már eszükbe sem jutott, hogy légvédelem is kéne netán. Minek az? Az admirálisok szentül hitték, a repülők annyira „veszélyesek” a modern hajókra, mint szúnyogok az elefántokra.

1941-ben aztán óriási gözzel beindult a nagy terv. A vezérkar két nagy zászlóshajót, a Prince of Wales-t és a Repulse-ot elküldte Szingapúrba, hogy megfélemlítsék a japánokat. A tábornoki kar legnagyobb meglepetésére a japánok nem hogy megijedtek volna, de még annyi eszköz is volt, hogy nem a szingapúri ágyúk előtt szálltak partra, mellyel halomra lövették magukat, hanem északon, a szárazföldön settenkedtek befelé.

A Prince of Wales és a Repulse kötelességtudóan el is ment oda elsöpörni a támadókat, bár ne tette volna, mert bizony, végül őket süllyesztette el a japánok légitámadása.

A hódítók aztán megindultak, és szikla ide, szikla meg amoda, meghökkentő könnyedséggel keresztülváltak a leküzdhetetlen maláj partvonalon, és teljes váratlansággal, észak felől támadták meg Szingapúrt.

Mivel az ágyúk megmásíthatatlanul a tenger felé néztek, és el nem mozdultak volna fikarcnyit sem, a város pár nap alatt elesett: 70.000 brit és ausztrál katona adta meg magát a japánoknak. Churchill ezt a stratégiai malőrt a „brit történelem legnagyobb kapitulációja”-ként emlegette.

A „Perfid Albion” azonban éles eszéről legalább akkora hírnevet szerzett, mint erejéről.

1944 elején, láthatóan megelégedve a szövetségeseknek a náci Németország feletti látható győzelmével, a Brit Titkosszolgálat figyelmét a Szovjetunió felé fordította. Lássuk be, volt benne némi logika, mert ha a Szovjetunió megszűnik szövetségesnek lenni, akkor csak ellenség lehet. Dicséretes előrelátással egy új osztályt alapítottak, azzal a feladattal, hogy

megelőzőn bármilyen, Nagy-Britannia ellen irányuló szovjet kémtevékenységet. Azt az embert, akit az osztály élére kineveztek, csak úgy aposztrofálták a SIS-nél, hogy ő az, akire ragyogó jövő vár.

Harold „Kim” Philbynek hívták, és tényleg az volt a helyzet, hogy a hírszerzésben csúcspozíció járt neki: Egy moszkvai sajtókonferencián jelentette be 1963-ban, hogy ezredesi rangot töltött be a KGB-nél.

Még ha az MI5-ös ügynök tudta is, kicsoda Kim Philby, nem kell mindent készpénznek venni, elég, ha emlékezünk arra, micsoda baleset érte 1940-ben az irattárat. A Szolgálat akkori vezetője, aki pusztán Q néven volt ismert, elrendelte, az összes feljegyzésről készüljön másolat, ha az ellen esetleg az eredetieket megsemmisítené.

A Szolgálat egyik fotósa – a dokumentumok túl bizalmasok voltak, hogy idegenre bízzák a munkát – sokat és keményen dolgozott, amíg lemásolta a sok száz iratot. Csak amikor az ellenség tényleg elpusztította az eredeti anyagot, derült ki, hogy a tapasztalatlan fényképész sietségében a negatívokon levágta az összes fejléct, így eltűnt annak az embernek a neve, akiről a feljegyzés szólt.

Hát igen, nem biztos, hogy a brit történelem legdicsőbb lapjai ezek. De hasonló ballépések elkövetésében Britannia, mint láthatjuk, nem rendelkezik monopóliummal. A legkevésbé sem.

1862. szeptember 12-én az antietami csatában találkozott az Unió és a Konföderáció serege. Az Ambrose Burnside tábornok vezette Unió-seregnek a parancs szerint át kellett kelnie a Potomac folyón, és az ellenséget a tábora közelében megtámadni.

A döntés szerinti kettes sorokban mentek át a hídon, ideális célpontot kínálva a konföderációs puskásoknak, akiknek állásaik direkt úgy voltak, hogy a hidat ellenőrizhessék, és az arra járókat lelövöldözhessek.

Nem nehéz elképzelni, milyen szörnyű mészárlás következett.

Hogy hab is legyen a tortán, Burnside tábornok figyelmét elkerülte az a tény, hogy a folyó csak három láb mély, és bárhol biztonságosan át lehetett volna rajta gázolni.

Ezt az ütközetet Abraham Lincoln így kommentálta: „Csak ő képes arra, hogy a győzelem kapujában vereséget csikarjon ki.”

C'est magnifique, de... [\[12\]](#)

Hál'istennek, az angol nyelvű népek nincsenek egyedül, amikor katonai katasztrófákról szólunk. Valószínűleg vigasztaló a tudat, hogy ama nemzetről, mely megalkotta a Gloire-t, szintén feljegyezték, nem egyértelműen dicsőséges.

A fontenoyi csata elején, melyet 1745-ben vívtak, egyik oldalon a franciák álltak, a másikon a britek és hanoveriták, s az ellenséges csapatok egyszer csak váratlanul szembetalálkoztak egymással egy dombtetőn.

A brit parancsnok, Lord Charles Hay a brit sportszerűség legszebb hagyományait követve átengedte az első lövést az ellenségnek: „Messieurs les gardes Francais” [\[13\]](#), kiáltotta el magát, „tirez!” [\[14\]](#) Nincs feljegyzés arról, katonái miként vélekedtek eme gáláns ajánlatról (majdnem biztos, nem is értettek franciául), de a következményektől megkímélte őket a francia parancsnok nagyvonalúsága, aki nem akart lemaradni, és kalapját leemelve így válaszolt, „Messieurs les Anglais, tirez le premier.” [\[15\]](#) (Némely francia tudós ragaszkodik ahhoz, hogy a helyes központozással ez így hangzott el: „Messieurs! Les Anglais! Tirez le premier!”) [\[16\]](#)

Az ezt következő brit sortűz megtizedelte a franciák sorait.

1870. szeptember 1-jén a III. Napóleon vezette francia sereg az ő személyes döntésére táborozott le Sedannál, a Poroszország elleni háború első nagy ütközetének előestéjén. Sajnos a császár olyan beteg volt, hogy lóra se bírt ülni, sőt híres nagybátyjával ellentétben semmiféle háborús tapasztalata sem volt.

Őfelsége csatamező-választásával kapcsolatban egy idős francia generális megjegyezte, „Nous sommes dans la pot de chambre et nous y seront enmerdet!” (Mind a biliben ülünk, és le leszünk szarva!)

Az események igazolták bölcsességét – Sedannál 20.000 francia katona esett el és 80.000 került fogságba. Maga III. Napóleon is megadta magát a

Kaisernak. Szeptember 4-én Franciaországban elbukott a Második Császárság, és kikiáltották a Harmadik Köztársaságot.

A franciák Sedan alatt elszenvedett katasztrofális vereségének egyik fő okát az Alfred Krupp által gyártott acélgyútkban kell keresnünk. Ezekkel lőtték a poroszok, a franciák hagyományos ágyúival szemben.

Valóban, a fegyverek hatékonysága szimbolizálni látszott az új német állam agresszivitását, valamint az azt felfegyverző Ruhr-vidéki acélgyárak felemelkedését. Nem annyira közismert, hogy a háború előtt Krupp úr erőteljesen azon fáradozott, hogy a francia hadvezetés megismerje fegyverei érdemeit, s azokat az előnyöket, melyek a vásárlásból származnának.

A francia hadügyiek a leveleket egy dossziében gyűjtötték, melyen az a felirat állt: „Rien á faire” (Nem kell vele foglalkozni.).

Az első világháború sem tett jót a Gloire ügyének.

1914-ben a francia csapat birodalmi jelenléte abból állt, hogy föl-le hajókázik egy felfegyverzett monitoron Ouesso közelében a Kongó folyón.

No, mikor a déli nap melege megjött, a katonák partra szálltak, hogy egyet szieztázzanak. A folyóparti pikniket a hozzájuk futó fekete hajósaik szakították félbe, hogy figyelmeztessék őket, egy német cirkáló jön lefelé a folyón Kamerun felől, és támadásra készül.

A franciák bortól és ételtől eltelve a maradás mellett döntöttek. A bozótból „Je m'en fous! Je m'en fous!” (Le van sz...va!) kiáltások hallatszottak.

A bennszülött tengerészek meglógtak. A németek kikötöttek, keresztüllopakodtak a dzsungelen, és a teljes francia legénységet lemészárolták. Ma emlékmű áll a part e pontján, amit a helybéliek csak „le monument de je m'en fous” néven tisztelnek.

1953 májusában Henri Navarre tábornok, az indokínai francia csapatok parancsnoka azon bosszankodott, hogy a szembenálló Viet Minh (Forradalmi Szövetség Vietnam Függetlenségéért) csapatok nem voltak hajlandók az általa kidolgozott haditerv szerint harcolni, aszerint, amire saját katonái kiképzést és felszerelést kaptak. Így elhatározta, csapdába csalja az ellenséget.

Novemberben tervét megvalósítandó, 16.500 elsőosztályú francia ejtőernyőst dobott le egy Dien Bien Phu nevű, áthatolhatatlan dzsungel borította völgybe, mélyen az ellenség vonalai mögé. Navarre azzal érvelt, hogy a Viet Minh ellenállhatatlannak fogja érezni a csalit, és minden erejével azon lesz, hogy a francia hídfőállást lerohanja.

A franciákat légi úton elláthatták, és Navarre szakértői úgy vélték, a Viet Minh képtelen lesz arra, hogy nehézfegyverzetet és főszerelést szállítson a leszállópálya nélküli dzsungelen keresztül, tehát kétségtelenül összezúzza őket a francia fegyverek ereje.

Navarre balszerencséjére, vele szemben Vu Nguyen Giap tábornok állt, akit a valaha élt katonai zsenik egyikeként tartanak nyilván.

Giap 50.000 kullit mozgósított, akik – alkatrészeikre szedve – áthurcolták a nehézfegyvereket a dzsungelen, a franciákra néző állásokba. Mikor az esős évszak a légi utánpótlást és támogatást gyakorlatilag lehetetlenné tette, Giap szó szerint sárba süllyesztette Navarre seregét. A franciák súlyos vereséget szenvedtek, majd megadták magukat.

Ez az indokínai francia gyarmatosítás végét jelentette, és a kezdetét egy

másik híresen rossz döntésnek, melyről már megemlékeztünk.

A Vietnammal kapcsolatos sok és változatos döntés között az alábbi, kevésbé ismert példa valószínűleg megérdemel egy pár sort.

A hatvanas évek vége felé az US Air Force néhány tisztje úgy vélte, a Thanh Hoa híd, körülbelül 90 mérföldre délre Hanoitól, fontos pont az észak-vietnami utánpótlási rendszerben; így elsődleges cél lett abban a hosszú bombázásban, melyet Lyndon Johnson elnök rendelt el.

A következő pár évben – vietnami források szerint – 100 amerikai gépet lőttek le a Thanh Hoa híd fölött, s a híd nem szenvedett számottevő kárt. Végül, 1972-ben egy eszes kis bomba robbantotta fel.

Ez a nehezen szerzett diadal sem idegesítette fel különösebben a vietnamiakat, aki évekig használtak egy gázlót 5 mérfölddel lejjebb. Azért a Thanh Hoa híd sem volt értéktelen számukra. Egy amerikai tiszt keserűen jegyezte meg: Ez volt a vietnamiak legvirágzóbb légvédelmi iskolája.

Bourbonok jéggel

Adva van, hogy legtöbb királyuk figyelemre méltó talentummal rendelkezett a dolgok elrontásában, így a legbölcsebb dolog, amit Franciaország valaha is tett, az az volt, hogy köztársasággá, bocsánat, sorozat-köztársasággá vált.

1346. augusztus 26-án franciaországi VI. Fülöp megütközött Edward, a Fekete Herceg vezette angol sereggel a Somme völgyben fekvő Crécy mellett. A csata során Fülöp észrevette, hogy csapatai visszavonulnak. Feldühödvén eme gyávaságon, s a hirtelen haragtól elvakulva, seregének maradékát arra utasította, támadják meg mind az angolokat, mind hajdani bajtársaikat.

Nem meglepő hát, a franciák számára Crécy maga volt a rémálom: 1500 francia nemest gyilkoltak le, megosztozva az öldöklésben az angolok és saját honfitársaik; az angolok nemességük mindössze ötven tagját veszítették el.

Négy és fél évszázadnyi ilyen vezetés után a francia nép eldöntötte, megszabadul királyaitól. Az alkalmazott módszerek igen szélsőségesek voltak, és 1792 telén az utolsó király, XVI. Lajos elmenekült a párizsi terror elől. Vincennes-ben megállt, hogy kipihenje magát, majd befejezve étkezését, fizetésképp egy Lajos-aranyat nyomott a kocsmáros markába –

ami valami olyasmi, mintha ma egy százdollárossal akarnál egy sört meg egy szendvicset kifizetni. A kocsmáros jól megbámulta ezt az igencsak nagyvonalú vendéget, és azon mód felismerte a királyt a pénzerméről, mely annak nevét viselte. Lajost elfogták, visszavitték Párizsba, ahol 1793 januárjában családjával együtt kivégezték.

Még mikor lehetőséget kapott a francia királyi ház, hogy trónját visszaszerezze, akkor is sikeresen elbarmolta a dolgot.

1872 októberében a poroszoktól elszenvedett borzasztó vereséget követően a kormány republikánus hangulata hanyatlóban volt, és felajánlotta a koronát Henrik Károly Ferdinándnak, Chambord grófjának, aki jobban szerette, ha V. Henrikként emlegették; a jó hírt Maréchal MacMahon, Magenta hercege közölte a leendő királlyal, a következő szavakkal: „L’heure est arrivé!” (Eljött az alkalom!) Henri azonban nem igyekezett a l’heure-t megragadni; a kormány, először is – jelentette ki – meg kell hogy szabaduljon a köztársaság utálatos trikolórijától, és vissza kell hozni a Bourbonok fehér liliomos lobogóját.

Mikor Maréchal elmagyarázta, ennek ígérete meghaladja hatáskörét, a gróf azt felelte: „Jön még maga énhozzám!” – és örökre távozott a történelem színpadáról.

Elcsigázás

1979 júliusában a franciaországi Marc Quinquandon, hogy ő is kivehesse a Glorie ráeső részét, a csigaevők világbajnoki címére pályázott.

A rettenthetetlen franciának sikerült 11 perc 30 másodperc alatt 144 darab csigát elfogyasztani. Egy közönséges ember meg is elégedett volna ilyen eredménnyel, ám Marc Quinquandon tudta, benne van a pakliban, hogy örök, megdönthetetlen rekordot állítson fel.

Négy hónappal később, egy szigorú edzéssorozat végeztével, 72 csigát burkolt be rövid három perc alatt.

Rekordja azonban posztumuszak bizonyult. Marc Quinquandon csigamérgezésben elhunyt – még diadala órájában.

A törvény egy szajha

Akinek nevéhez a bokszt szabálykönyve fűződik, nevezetesen Queensberry nyolcadik márkija, nem volt az irodalom vagy a szokatlan emberi viselkedés csodálója. Különösen dühítette a barátság fia, Lord Alfred Douglas és Oscar Wilde között.

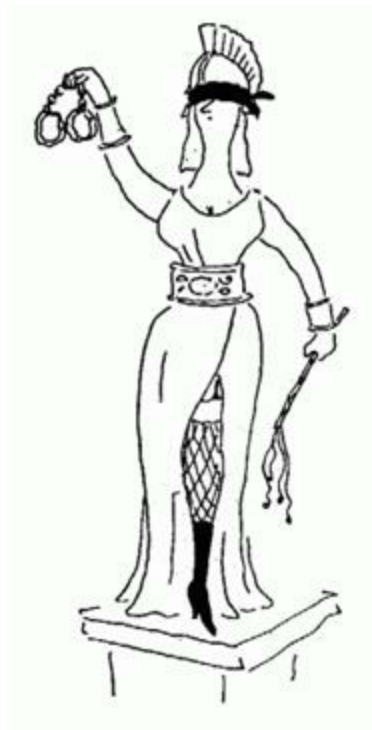
1895 májusában a márki meglátogatta Wilde klubját, s otthagya névjegyet a következő szöveggel: „Oscar Wilde részére, aki szomdomitának adja ki magát.” (Márkink, úgy látszik, helyesen sem tudott írni.)

Bosie (Lord Alfred Douglas) unszolására Wilde becsületsértésért perbe fogta a márkit. De a vád megdőlt, Wilde-ot perelték be, és szodómiáért két év börtönre ítélték. A Reading Börtönből való szabadulása után élete hátralevő részében száműzetésbe vonult.

Ez valószínűleg jó példa arra, milyen veszélyeket rejt magában, ha az ember a per eszközéhez nyúl. Mert nem semmi, mikor egy ügyvéd magát képviseli a tárgyaláson, és a kollégái úgy minősítik, hogy egy bolond kliensre akadt.

Megnézhetjük Ms. St. Claire plasztikus esetét, aki pereskedés útján próbált jogainak érvényt szerezni.

1980 decemberében Ms. Lindi St. Claire, egy londoni rosszlány, aki arra specializálta magát, hogy tudományt és egzotikus szolgáltatást nyújt klienseinek, úgy gondolta, nem ártana bejegyeztetni prosperáló vállalkozását mint céget.

A Cégbíróság hajlandónak mutatkozott olyan meghatározást elfogadni, mint személyi szolgáltatás nyújtása, de visszautasította, hogy olyanokkal szennyezze be kartotékjait, hogy kurva, prostituált vagy francianyelv-tanár. Hősnőnket feldühítette ez a hivatalos prűdéria, és beperelte a Cégbíróságot, ahol a nagy nyilvánosság előtt zajló tárgyaláson Lord Justice [\[17\]](#) Ackner volt az ellenfele.

Szegény Ms. St. Claire; a törvényszéki jelentéseket nemcsak a leendő ügyfelek vagy éppen a joghallgatók olvasták. 1981. február 17-én Eardley Crescent-i (Nyugat-London) lakásában megjelentek az Adóhivatal felügyelői, és végigjárva üzleti helyiségeit, köztük egy jól felszerelt toronyszobát, elővezették az ő sajátos tudományukat: egy adóhátralék-becslést, összesen 10.768 font 75 pennyről.

Alkoholtilalom

Pedig azt mondták, semmi se lesz belőle...

A tizenkilencedik század végén Amerika feltalálási lázban égett. Olyanok, mint Thomas Edison vagy Alexander Graham Bell példája mutatta, hogy a feltalálók és pénzes támogatóik meggazdagodhatnak a tudományból és a zsenialitásból. Az egyedüli probléma csak a megfelelő feltaláló kiválasztása volt.

1874-ben Wall Street-i spekulánsok egy csoportja meg volt arról győződve, hogy egy bizonyos John Worrell Keely olyan ötlettel állt elő, hogy az érte kért 1.000.000 dollár a bolondnak is megéri.

Mr. Keely bemutatta a jövővállalkozóknak felfedezése csodáit: rezgő energiáit, éteri kigőzölgéseit és interatomos étert. Bármire lehetett következtetni varázslatos, teljesen üzemképes laboratóriumi modelljeiből.

A vibrációs energia teljes kiaknázásakor csodákat művelhet: falakat átfúró ágyúgolyók, egy motor 800 fordulat/perces sebességgel forog 15 napig egy gyűszűnyi vízzel; vagy egy pinttel átszeli az Atlanti-óceánt és így tovább. Az emberek sorba álltak, hogy a tudomány és technika eme csodáiba pénzt fektessenek.

1898-ban, bezsebelve millióját, Mr. Keelyt önelégültsége elvitte ebből az árnyékvilágból. Támogatói persze remélték, hogy a veszteségből még valami megmenthető, és alaposan átkutatták laboratóriumát, remélve, felfedik Mr. Keely csodáinak titkát. Így is lett – méghozzá egy sűrített levegős tartály formájában, melyből rejtett sárga rézcsövek vezettek a modellekhez energia-ellátás céljából. A milliót veszteségként le is írták.

Ha Keely szponzorai naivak voltak, akkor a Remington Fegyvergyár túl óvatos volt. 1897-ben felajánlották neki a Wagner Írógépgyár által jegyzett írógépszabadalmat. A Remington szó szerint úgy döntött, marad a fegyvereknél, mondván, meggyőződése szerint egyetlen „puszta gép” sem helyettesíthet egy pontos és megbízható hivatalnokot.

Idővel a Wagnert átvette az Underwood Company, mely cég azután több mint 12 milliót adott el a „puszta gép”-ből.

Az ilyen bölcs kereskedelmi döntések nem kizárólag az Egyesült Államok privilégiuma. A századforduló idején a Lister & Company selyemmalmai voltak a legeredményesebbek a Királyságban. Tulajdonosai ennek megfelelően is építették, a kémény tetején egy négylovas fogatot is körbe lehetett hajtani.

1912-ben egy kémikus hívta fel Listeréket, hogy följánlja új találmányát. A tudóst Samuel Courtauld-nak hívták, találmánya pedig a rayon nevű műselyem volt.

A Lister felháborodva küldte el. Soha nem is lesz sikere – a közönségnek soha nem fog kelleni a mesterséges selyem. A Lister megmarad a valódi mellett. Úgy is lett.

Samuel Courtauld viszont magának csinált üzletet, és dúsgazdag lett vele.

Egy másik szomorú, de bölcs feltaláló, aki viszont elmulasztotta az ötletéből származó gazdagságot kiaknázni, az a sci-fi író, Arthur C. Clarke. 1945-ben ő találta fel a távközlési műholdat, leírását a Wireless Worldban, aztán visszatért az íróasztalához.

A Comsat, mely birtokolja és üzemelteti Clarke tudásának gyümölcsét, a világ egyik legnagyobb vállalata. Vigaszdíjként 10 részvényt adott Arthur C. Clarke-nak – összesen 17 cent osztalékkal.

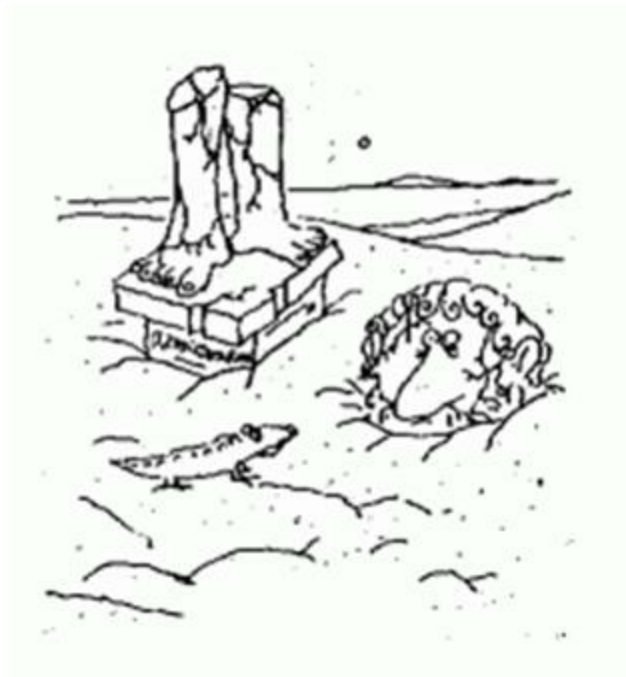
Ám ha Srí Lanka bölcse tűnődni kezd colombói fényűző házában, boldog lehet, mert igazi okot is hallhat arra, hogy valaki elátkozza magát.

Lana Turner nagypapájáról mesélik a történetet, aki egy pici cégnek 50 százalékban tulajdonosa volt, ez a cég a cég a Coca-Cola nevű üdítőt gyártotta. Kiábrándult a termékből, mely ráadásul ilyen ostoba névvel is volt megáldva, és eladta a részét. Ennek ellenére nem vesztette el hitét az üdítőital-iparban, a hasznát abba a cégbe fektette, amelyet a virágzásra hajlamosabbnak tartott – a Raspberry Cola Companyba.

Pár év elteltével a Coca-Cola Companynak, mely időközben sokkal jobban prosperált, mint azt hajdani társtulajdonosa vélte, följánlották a már kétszeresen is csődbe ment Pepsi-Cola Companyt. Akkori tulajdonosa, a Charles Guth of Loft. Inc. már 1.000 dollárért is megszabadult volna leányvállalatától. Ám, az üdítőital-iparban betöltött monopolhelyzetéből adódó túlzott magabiztosságából kifolyólag a Coca-Cola elutasította az

ajánlatot, így elmulasztotta a lehetőséget, hogy megakadályozza ama cég megszületését, amely a későbbiekben legfőbb riválisává vált.

Egy messzi vándor jött, ki ős romok
felől regélt: A pusztán szörnyü két
nagy csonka láb áll.

Arrább lágy homok lep egy kőarcot.
Homloka setét.

A vont ajk vén parancsszóktól konok
s vad szenvedélye még kivésve ég
a hús kövön, bár, mely véste, a kéz,
s a szív, hol dúlt e dölyf, temetve rég.

A talpkövön kevély igék sora:

„Király légy bár, jöjj és reszketve nézz:
nevem Ozymandiás, urak ura.”

Más semmi jel. A roppant rom körül
határtalan szélesre s hosszúra
a holt homoksík némán szétterül.

(Shelley: Ozymandias ^[18]. Tóth Árpád fordítása)

-
- [1] A pajeszos fiú – amint Önök is kitalálhatták – Elvis Presley volt – A szerk.
- [2] 1 yard: 91,44 cm; 1 mérföld: 1609 m – A szerk.
- [3] Mistral, Sienkiewicz és Kipling „véletlenül” talált – A szerk.
- [4] Heyerdahl – A szerk.
- [5] A felsorolt művek esetében a kiadók jóval inkább kereskedelmi, mint művészi, esztétikai értelemben fogtak mellé – A szerk.
- [6] Angolul a szivar – cigar, kicsinyítő képzős változata a cigarette/cigaretta. – A ford.
- [7] A Madison Avenue New York legnagyobb bevásárlóutcája. Olyan óriási, szinte bejárhatatlan – A szerk.
- [8] Hanoverián: A Hanover angol királyi család tagja, illetve annak támogatója – A ford.
- [9] A Csillagok háborúja és A Birodalom visszavág című filmeket Magyarországon is sikerrel játszották. – A szerk.
- [10] jütök: kora középkori nép; angelek: a mai angolok germán ősei – A ford.
- [11] szójáték az eredetiben: a kick somebody azt is jelenti, felrúgni valakit, illetve elátkozni valakit, rendszerint saját magát valami butaság miatt – A ford.
- [12] Ez csodás.
- [13] Francia katona urak
- [14] Tűz!
- [15] Angol urak, tüzeljenek elsőként!
- [16] Urak! Angolok! Tüzeljenek elsőként!
- [17] Magyarul „Bíró”-t jelent – A szerk.
- [18] Ozymandiás – II. Ramszesz fáraó. Óriás szobrának talapzatán a következő felirat állt: „Ozymandiás vagyok, királyok királya; ha valaki meg akarja ismerni nagyságomat, s a helyet, ahol hozzám hasonló királyok nyugszanak, szárnyalja túl bármelyik művemet.” – A szerk.